

“ ΝΕΟΣ ΠΟΙΜΗΝ ,,

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΘΕΟΛΟΓΩΝ

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΑ ΕΚ ΤΗΣ ΚΑΙΝΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

Β΄.

Ελὴν τῶν μέτροι τοῦδε ἔρεταισθέντων ἰδίως ἀνθρωπολογικῶν ὄρων, τῶν ἀναφερομένων πρὸς ὅ,τι εἶναι καὶ ἔχει ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ σὺστασιν, κατὰ τὴν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτοῦ ιδιότητα, ἐπιέρχονται ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ καὶ ἄλλοι ὅροι ὁμοίως ἀνθρωπολογικαὶ ἢ καὶ ὡς ἀνθρωπολογικοί, ἀναφερόμενοι ἢ μὲν εἰς ὅ,τι εἶναι καὶ ἔχει, ἄλλ’ εἰς ὅ,τι ἀνεργεῖ, καὶ ὅπως ἔχει καὶ διακρίνεται πνευματικῶς, εἴτε ἠθικῶς, εἴτε θεηματικῶς, καὶ οὐ μόνον ἐν τῇ παρουσίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μετὰ θάνατον ἀναμενοσίᾳ αὐτῶν ζωῆ. Ὡς τοιοῦτοι πρόκεινται ἡμῖν εἰς ἔξῃταιν αἱ ἔξῃς λέξεις μετὰ καὶ τῶν ἐτύμων καὶ τῶν περιγύγιον αὐτῶν· *ζωή, θάνατος, κόσμος, αἰὼν, βασιλεία, ἐκκλησία, νόμος, ἔργα, πλοῦτις, χάρις, δικαιοσύνη, ἄγιος, εὐχέλπη, σωτηρία.*

ΖΩΗ, ΖΩ

Εἶναι δύσκολον νὰ ἀποτεθῇ ὅτι τὸ ἐλληνικὸν ὄημα ζῶ (ζα-σι) καὶ τὰ οὐσιαστικῶν ζωή (ἀρχικῶς ζῶη), κατὰ τὸ σημαίνόμενον ἀντιστοιχοῦνται πρὸς τὰ ἑβραϊκὰ *חַיָּים* ἢ *חַיָּה*, *חַיָּה* καὶ *חַיָּה*, *חַיָּה* καὶ *חַיָּה*, ἔχουσι τινα ἕτοι καὶ ἀπομειμακρυσμένην ἑτέραν συγγένειαν πρὸς ἄλλα.

Συχνή και ποικίλη είναι εν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἡ χρῆσις τοῦ οὐσιαστικοῦ **ζωή** κυρίως τε και τροπικῶς, εἰδικῶς τε και γενικῶς και εἴτε ἐπὶ τῆς κατὰ σάρκα και προσκαίρου ὑπαρξέως, εἴτε ἐπὶ τῆς κατὰ πνεῦμα και αἰωνίου ζωῆς, ἀμφοτέρων ἔχουσῶν μίαν και τὴν αὐτὴν ἀρχὴν και πηγὴν, τὴν θεότητα, και διὰ τοῦ πνεύματος και τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μεταχρυσουμένην, και τῆς μὲν κατὰ σάρκα παρουσίας ἴδιῃ και κοινῆς τοῖς ἀνθρώποις μετὰ και ἄλλων ἐνοργιάνων και ἐμφύζον ὄντων, τῆς δὲ κατὰ πνεῦμα και αἰωνίου ἀποκειμένης μὲν τῷ ἀνθρώπῳ ἐν οὐρανοῖς μετὰ και ἄλλων πνευματικῶν ὄντων, ἐχούσης ὅμως και ἐν τῷ παρόντι βίω οἶονει ἀπαρχάς τινας και προοίμια ἐν τῇ κατὰ Θεὸν βιοτῇ και πολιτείᾳ.

1. **Ἐπὶ τῆς κατὰ σάρκα ζωῆς**, μετὰ ἢ ἄνευ ἀντιθέσεως πρὸς τὴν θάνατον, ἐν Λουκ. 1, 71, 16, 25. Πρ. 8, 35. 17, 25. Ῥωμ. 8, 38. 1 Κορ. 3, 22. 15, 19. Φιλ. 1, 20. Ἐβρ. 7, 3. Ἰωάν. 4, 14. Ἀπ. 11, 11. — Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ζωῆς κέεται οὐ μόνον 1 Τιμ. 4, 9 «ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν και τῆς μελλούσης» = **ἐπαγγελλομένη, ὑπισχυρομένη ἀγαθὰ εἰς τε τὴν παρούσαν και τὴν μέλλουσαν ζωὴν**), και 1 Περ. 3, 10 («ὁ θέλων ζωὴν ἀγαπᾶν» και ἑλευθέριον ἀπόδοσιν τῶν τοῦ φιλμοῦ 33, 13 τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν ἀγαπᾶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθίας;» = **ὁ θέλων ζωὴν ἀγάπης ἀξίαν, βίον εὐάρεστον και τερπνόν**), ἀλλὰ και Λουκ. 12, 15 («οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐστιν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ» = **δὲν εἶναι ἡ πλησμονὴ τῶν ὑπαρχόντων ἢ τὴν ζωὴν συντηροῦσα και εὐχάριστον αὐτὴν ἀπεργαζομένη** δηλ. και ἄλλα τις ἔχον δύναται νὰ ζῇ ἄριστα, και πλεῖστα κατημένως νὰ ζῇ κάκιστα).

Ἐπὶ τῆς **ἐπιγειοῦ** μὲν και προσκαίρου, κατὰ τὰ διέπικτα ὅμως αὐτῆς φρονήματα και τὴν ἠθικὴν αὐτῆς ποιότητα διακρινομένης τῆς κοινῆς κατὰ κόσμον ζωῆς, και ἀποτελούσης ἀπαρχὴν τινα και προοίμιον τῆς τῷ Θεῷ ἀρεσκούσης και τῇ χάριτι αὐτοῦ ἀρκετομένης αἰωνίας και ἐπουρανίου ζωῆς, οὕτω τὸ Ῥωμ. 6, 4, «ἐν καινότητι ζωῆς περιπατεῖν». «Ὁμοίως τὸ Ἐφεσ. 4, 18 ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ» («ἡ γενικὴ τοῦ Θεοῦ» = **κατὰ Θεὸν ἢ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πηγαζούσης**), και 2 Περ. 1, 2 «πάντα ἡμῖν τῆς θείας δυνάμεως αὐτοῦ τὰ πρὸς ζωὴν και εὐσέβειαν δεδορημένης».

2. Πολλῶ συχνότερα εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ ὀνόματος ἐπὶ τῆς μετὰ θάνατον ἀϊδίου ζωῆς, και οὐ μόνον τῶν εὐσεβῶν και τῶν δικαίων, ἀλλὰ και τοῦ Κυρίου μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν και τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν αὐτοῦ. Οὕτως ἐν Πραξ. 2, 28. Ῥωμ. 5, 10 (ἐνθα ἀπὸ τοῦ ἐλάσσονος συνάγεται συμπέρασμα εἰς τὸ μεῖζον, ὅτι ἀφ' οὗ διὰ τοῦ Χριστοῦ, **ἀποθανόντος**, ἔσχομεν τὴν καταλλαγὴν τῷ Θεῷ, πολλῶ μᾶλλον δι' αὐτοῦ, ζῶντος ἡδὴ διὰ παντός, ἔχομεν τὴν σωτηρίαν· ἐὰν δηλ. ὁ θάνατος αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον ἢ ζωὴ αὐτοῦ). Περὶ τῆς αὐτῆς μὲν ἐν δεδοξαμένῳ σώματι ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, ἀναμενούσης δὲ και τοὺς πιστοὺς αὐτοῦ μαθητὰς μετὰ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν, εἶναι ὁ λόγος και ἐν 2 Κορ. 4, 10—11. Καθ' ὁμοιότητα, λέγει ὁ ἀπόστολος, τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ και διὰ τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου αὐτοῦ ὑποβαλλόμεθα εἰς καθημερινοὺς κινδύνους θανάτου, ἐν ἡμῖς τε τύχομεν και οἷς εὐαγγελιζόμεθα κατασκήσωμεν κοινωνοὺς τῆς ὁμοίας ἐκείνῃ ζωῆς μετὰ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν (πρὸβλ. τὴν λέξιν **θάνατος** § 3. σημ. 1). Ἐν τῷ ἐπιφερομένῳ στζ. 12 οἶονει προσομοιοῦνται ὁ **θάνατος** και ἡ **ζωὴ** ὡς ἰδιαίτεροι και ἀντίθετοι δυνάμεις, και ὁ μὲν **θάνατος** παρίσταται ὡς ἐξασκῶν τὴν ἰδίαν ἐνέργειαν παρὰ τοῖς **ἀποστόλοις** ἐπὶ τῇ σωματικῇ αὐτῶν φθορᾷ ἐν οἷς ὑπομένουσι παντοίοις κινδύνοις, ἢ δὲ **ζωὴ** ὡς ἐξασκοῦσα τὴν ἰδίαν ἐνέργειαν παρὰ τοῖς **πιστοῖς**, ἐπὶ τῇ ψυχικῇ αὐτοῦ σωτηρίᾳ και ἀπολαύσει τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐν Χριστῷ και ἐν τῇ κοινωνίᾳ αὐτοῦ.

Ἐν ταύτῃ τῇ εἰδικῇ σημασίᾳ τῆς μετὰ τὸν θάνατον και τὴν κοινὴν ἀνάστασιν και κρείον ἀναμενούσης τοὺς πιστοὺς και εὐσεβεῖς αἰωνίας και μακαρίας καταστάσεως δὲν εἶναι μὲν τὸ ὄνομα ὡς ἀσύνηθες τῇ Παλαιᾷ (Λέν. 12, 2. 2 Μακ. 7, 14. 36 πρὸβλ. και Παροιμ. 8, 35—36 12, 28), ἰδιόχει ὅμως τῇ Κ. Διαθήκῃ ὡς τις τεχνικὸς ὄρος μετὰ ἢ ἄνευ προσδιορισμῶν αἰωνόηκοτε. Πλὴν τοῦ συνήθους χαρακτηρισμοῦ ὡς **αἰωνίου** (Ματ. 25, 46. Μαρ. 10, 17. 30. Ἰωάν. 4, 36. 12, 25. 17, 3. Πρ. 13, 46. 48. Ῥωμ. 2, 7 κ. ἄλλ.) ἀξιοσημείωτοι εἶναι και οἱ χωρητισμοί, «ἡ ὄντος ζωὴ» (1 Τιμ. 6, 9), «ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ» (2 Τιμ. 1, 1 ὡς ὀφειλομένη αὐτῷ), «τὸ πνεῦμα τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς» (Ῥωμ. 8, 2 = **τὸ πνεῦμα τὸ ἐν Χριστῷ τοῖς πιστοῖς διδόμενον και καθιστῶν αὐτοὺς ἀξίους τῆς αἰωνίου ζωῆς**), «χάρις ζωῆς» (1 Περ. 3, 7), «ἀνάστασις ζωῆς»

(*Ἰωάν. 5, 29*—*εἰς ζωὴν*), «ζωὴ ἐκ νεκρῶν» (*Ῥωμ. 11, 15*, ὡς ζωὴ ἐπακαλουνοῦσα τῇ ἐκ νεκρῶν ἐξεγέρσει), «στέφανος ζωῆς» (*Ἰακ. 1, 12*, ἡ αἰώνιος ζωὴ ὡς τις στέφανος), «ἄριστος τῆς ζωῆς» (*Ἰωάν. 6, 35*, 48-51), «τὸ φῶς τῆς ζωῆς» (*αὐτ. 8, 12*), «τὸ ζῆλον τῆς ζωῆς» (*Ἰακ. 2, 7, 22, 24, 14, 17, 19*), «πηγαὶ ὕδατων ζωῆς» ἢ «ῥοαὶ ζωῆς» (*αὐτ. 7, 17, 21, 6, 22, 17*), «λόγος ζωῆς» (*Φιλ. 2, 16*), «ῥήματα ζωῆς» (*Ἰωάν. 6, 69*, πρβλ. καὶ 63). Αἱ *γενικαὶ* εἶναι δηλωτικαὶ τοῦ ἀποτελέσματος (πρβλ. *Ἰωάν. 4, 14, 6, 27, 12, 25*, *Ῥωμ. 5, 21*, 1 *Τιμ. 1, 16* *Ἰουδ. στρ. 21*), «ἐν ᾧ ἐν τῇ εἴησι «βίβλιον ἢ βίβλος ζωῆς»» (*Φιλ. 4, 1*, *Ἰακ. 3, 5, 13, 8, 17, 8, 20, 12, 15, 21, 27*), ἡ γενική εἶναι τοῦ περιεχομένου = τῶν ἐγγεγραμμένων εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν. Γενική ἀποτελέσματος εἶναι καὶ ἐν τῇ φράσει «δικαίωσις ζωῆς» *Ῥωμ. 5, 18* πρβλ. τὴν λέξιν *δικαίω* § 2). — Οὐχ ἥτιον ἀξιοσημείωτοι εἶναι καὶ αἱ ῥήσεις «ἐπιελθεῖν εἰς ζωὴν» (*Ματ. 18, 8-9, 19, 16, 17, Μαρκ. 9, 43, 45*), καὶ μάλιστα αἱ τῷ Ἰωάννῃ ἰδιάζουσαι, «μεταβαίνειν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν» (*Ἰωάν. 5, 24*, *Ἐπιστ. 3, 14*) «ὄραν, ἔχειν ζωὴν ἐν ἑαυτῷ» (*Ἰωάν. 5, 24, 39, 40, 6, 40, 47, 53, 54, 10, 10, 20, 31, Ἐπιστ. 3, 15, 5, 12, 13, «διδόναι ζωὴν ἢ ζωὴν αἰών, Ἐδδαγγ. 6, 33, 10, 28, 17, 2, Ἐπιστ. 5, 11*). — Ἀπλῶς καὶ ἄνευ τινὸς προσδιορισμοῦ ἐν *Ματ. 7, 14*, *Πρ. 3, 15*, *Πρ. 5, 20* (ὡς χαρακτηριστικῶς τῆς χριστιανικῆς πίστεως), *Ῥωμ. 5, 17, 2 Κορ. 5, 4*, *Κολ. 3, 3*, 2 *Τιμ. 1, 10*, καὶ μάλιστα παρ' Ἰωάννῃ ἐν ἀπολύτῳ ἐκδοχῇ, ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν καὶ μόνῃ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀξία πνευματικῆ καὶ ἀτελείτου ζωῆς, ὡς τις φωτεινὴ, μακαρὶα καὶ πέντων τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν περιληπτικὴ βιωχίς, ὡς τε κατὰ τὴν σὺν ἡμῶν καὶ ὡς ἐνέργεια, οὐκ εἶτα μὲν φῶς καὶ ἀπ' ἀρχῆς τῷ Θεῷ καὶ τῷ συναδελφῷ αὐτῷ Λόγῳ καὶ μονογενεῖ αὐτοῦ Υἱῷ (*Ἰωάν. 5, 36*), μετὰ στοιχειώδεις δὲ τινες ἐκρήσεις ἐν τῇ Πιστὶ καὶ Αὐθάρτη, πλήρης ἀναφανείσα ἐν τῷ Χριστῷ, τῷ σαρκωθέντι αὐτοῦ Υἱῷ καὶ Λόγῳ, δι' αὐτοῦ δὲ καὶ δι' οὐδ' ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον παραλήγου, τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, ἥδη ἀπὸ τοῦ βίου αὐτοῦ μεταδιδόμενῃ αἰατῶς ἀποδεχομένοις καὶ ἀφοσιωμένοις αὐτῷ ἀνθρώποις κατ' ἀναλογίαν ἢς ἀποροῦνται πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἀποστειλάντα αὐτόν. Οὕτω, πλὴν τῶν ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου μνημονευθεισῶν ῥήσεων, καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ κατ' αὐτὸν Εὐαγγελίου 1, 2 («ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν,

καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων») καὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐπιστολῆς 1, 1-2 («ἐνθα *ὁ μὲν λόγος τῆς ζωῆς* εἶναι χαρακτηριστικῶς τοῦ *δοσάρχου* Λόγου τοῦ Θεοῦ ὡς ἀϊδίου φωτός τῆς ἐν λόγῳ ζωῆς, ἡ δὲ *φανερῶ-θεῖσα ζωὴ* εἶναι αἱ ἐν τῷ σαρκωθέντι Λόγῳ ἐκδηλωθεῖσαι ἐνδείξεις καὶ ἐνέργεια τῆς ζωῆς ταύτης.

ΖΩ, ΖΩΟΓΟΝΩ, ΖΩΟΠΟΙΩ

1. Ὅμοιος τῷ οὐσιαστικῷ ἔχουσι καὶ τὰ εἴρημα, καὶ μάλιστα τὸ πρῶτον, ποιήσαν τὴν ἐκδοχὴν ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ κυρίως τε καὶ τροπικῶς ἐπὶ τῆς πνευματικῆς καὶ οὐρανοῦ ζωῆς οὐχ ἥτιον ἢ ἐπὶ τῆς σωματικῆς καὶ προσκοίτου. Ἐπὶ τῆς τελευταίας ἐκδοχῆς πλὴν ἄλλων πολλῶν εἴρηται τὸ ζῶ ἐν 2 *Κορ. 4, 11, 5, 15*, *Ῥωμ. 14, 7-8* (περὶ τοῦ νοήματος τῶν τελευταίων χωρίων πρβλ. *ἀποθνήσκω* § 2), *Φιλ. 1, 21*, 1 *Θεσ. 3, 8* (ἐνθα «ζῶμεν» = παρὰ τὰς καθημερινὰς θλίψεις ἀκμάζομεν, *ἀναλαμβάνομεν νέαν ζωὴν καὶ νέας δυνάμεις*), 1 *Τιμ. 5, 6* (περὶ τῆς ῥήσεως «ζῶσα τέθηκα» πρβλ. *θνήσκω* § 3) Ἐνταῦθα ἀνάγεται καὶ τὸ «ἐπ' ἄρτω ζῆν», «ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν» (= διατρέφασθαι, συντηρεῖν τὴν ζωὴν (*Ματ. 4, 4*, *Λουκ. 4, 4*, 1 *Κορ. 9, 14*)) — Ἐπὶ τῆς προσκοίτου μὲν ζωῆς, ἀλλ' ἐν τῇ ἐκδοχῇ τοῦ *διέρχεσθαι, διαίγειν τὸν βίον*, *Λουκ. 2, 36*, *Πραξ. 26, 5*, οὕτω καὶ αἱ φράσεις «ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ ζῆν», «χωρὶς νόμου ζῆν», «κατὰ σάρκα ζῆν» (*Ῥωμ. 6, 2, 7, 9, 8, 12-13*), ὡς καὶ μετὰ ἐπιρρημάτων τροπικῶν, ἀσώτως, *Λουκ. 15, 13*, «ἐθνητικῶς» *Γαλ. 2, 14*, «εὐσεβῶς» 2 *Τιμ. 3, 12*, *Τιμ. 2, 120*. — Ὅμοιος δὲ καὶ ἐπὶ τῆς *καινῆς ἐν Χριστῷ ἠθικῆς ζωῆς*, *Ῥωμ. 6, 13* («ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντες = ὡς ἄνθρωποι ἐξεγερθέντες ἐκ τοῦ ἠθικῶν θανάτου καὶ ζῶντες τὴν καινὴν ἐν Χριστῷ ἠθικὴν ζωὴν), *Γαλ. 2, 25* («εἰ ζῶμεν πνεύματι» = ἔαν εἶναι ἔργον τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἢ καινὴ ζωὴ, ἢν διάγομεν), καὶ *Ἄποκ. 3, 1* «ὄνομα ἔχεις ὅτι ζῆς, καὶ νεκρὸς εἶ» (= νομίζουσι μὲν ὅτι ἔχεις ἠθικὴν ζωὴν, ἀλλ' εἶσαι νεκρὸς πρὸς αὐτήν) — Μεθ' ὁμοίας ἀντιθέσεως πρὸς τὸ εἶναι *νεκρὸν* ἢ ἀπεξενωμένον καὶ *ἀπλή ἢ ἐμπροθέτω δοτικῇ* πρὸς δῆλοισιν *ζώσης* σχέσεως «*καινανίας* ἢ *ἀφοσιώσεως* ἀπαντᾷ ἐν *Ῥωμ. 6, 10-11* ζῆ τῷ Θεῷ... νεκρὸς μὲν εἶναι τῇ ἀμαρτίᾳ, ζῶντας δὲ τῷ Θεῷ», *Γαλ. 2, 19* «νόμος ἀπέθανον, ἵνα Θεῷ ζῆ

σο», 1 Περ. 2,24 «ταῖς ἁμαρτίαις ἀπογενόμενοι τῇ δικαιοσύνῃ ζήσομεν», Κολ. 1, 20 «εἰ οὖν ἀπεθ... τί ὡς ἐν κόσμῳ ζῶντες» καὶ 3,7, «ὅτε ἐξῆτε ἐν αὐτοῖς» = **ὅτε εἴχετε τὸν βλον ἀφιερωμένον εἰς αὐτὰ ἐκεῖνα**, δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπολείπει. Ἰβραϊτὶ τὸ ρῆμα **ἀποθνήσκω** (§ 2).

2. Διακρίσεις τινὲς εἶναι ἀναγκαῖαι καὶ ἐν τῇ ἐκδοχῇ τῆς λειτουργίου καὶ πνευματικῆς ζωῆς, καὶ δὴ τῆς μετὰ θάνατον καὶ τὴν κοινήν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν αἰωνίου καὶ μακαρίας ζωῆς τῶν δικαίων καὶ εὐσεβῶν ἐν τῇ ἐπουρανίῳ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ.—Λουκ. 10, 28. Ἰωάν. 5, 25, 6, 51, 57, 58, 11, 26, 14, 19. Ῥωμ. 1, 17, 8, 19. 2 Κορ. 13, 4 («ἀλλὰ ζήσομεθα σὺν αὐτοῖς») Γαλ. 3,12. Ἐβρ. 10, 38, 12,9. 1 Θεσ. 5, 10 καὶ ἐν τῇ συνήθει φράσει «ζῶντες καὶ νεκροί», τῆς μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνήλθην αὐτοῦ αἰωνίου αἰθοῦ ζωῆς Ματθ. 16, 11. Λουκ. 24, 5, 23. Πραξ. 1, 3, 25, 19. Ῥωμ. 6, 10, 13, 10, 5, 14, 9. 2 Κορ. 13, 4. 1 Περ. 4, 6. 1 Ἰωάν. 4, 1 Ἀπ. 1, 18, 2, 8, 20, 4 5,—καὶ τῆς λόγῳ ποσοῦ τε καὶ ποιοῦ ἀπολύτου ζωῆς τοῦ Θεοῦ Πατρός, τῆς τελευταίας ταύτης ἀποτελείσεως τὴν ἀρχὴν καὶ πηγὴν ἀμέσως μὲν τῆς τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ (Ἰωάν. 6, 57 «ζῶ διὰ τὸν Πατέρα»), ἀμέσως δὲ τῆς τῶν πιστῶν (αὐτῶν) «ζήσομεθ' ἐν αὐτῶν», τὸν Πατέρα) 14,19. καὶ 1 Ἰωάν. 4, 9 «ζήσομεν δι' αὐτοῦ = **τοῦ Υἱοῦ**». Ἐκταύθου ἀνάγεται καὶ ἡ συνήθης φράσις «Θεὸς ζῶν» ἢ «ὁ Θεὸς ὁ ζῶν» ἢ «ὁ ζῶν εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ματθ. 16, 16, 26, 63. Ἰωαν. 6, 69. Πρ. 14, 15. Ῥωμ. 9, 26. 2 Κορ. 3, 3, 6, 16. 1 Θεσ. 1, 9. 1 Τιμ. 3, 15, 4, 10, 6, 17. Ἐβρ. 3, 12, 9, 14, 10, 31, 12, 22. 1 Περ. 1, 23. Ἀπ. 4, 9, 7, 2, 10, 6, 15, 7), ἐν ᾗ ἡ Ἰβραϊστὶ φράσις «ζῶ ἔγω» (elaj ani, Ἀριθ. 14, 21, 28. Ψαλ. 49, 18 κ. ἄλλα) εἶναι οἷον εἰς ὅραμα τοῦ Θεοῦ κατ' ἐπιτοὴν — **μὰ τὴν ζωὴν μου**. Ῥωμ. 14, 11.

3. Ἐν τῇ **ἐπιθετικῇ** γήσει τῆς μετοχῆς (ζῶν, ζῶσα, ζῶντα) πρὸς τὴν ἐννοίαν τοῦ **ζωντανοῦ** ἐνπλάσσει καὶ ἡ ἐννοία τοῦ **ζωοποιοῦ**, **ζωοπαρόχου**, ἐπὶ ἐμφύχον τε καὶ ἀφύχον, «εἰς ψυχὴν ζῶσαν», 1 Κορ. 15, 45) «θυσία ζῶσα» κατ' ἀνάστασιν πρὸς τὴν ἰδίαν θυσίαν, ἐν ἣ ἀφανίζεται ἡ ζωὴ (Ῥωμ. 12, 1), «ἐκπλις ζῶσα» = **ἡ νέα ζωὴ, ἡ πλήρης ζωῆς καὶ ζωοποιούσης ἐλπίδος** (1 Περ. 1, 8), «λόγιον Θεοῦ ζῶντος»,

(Πρ. 7, 38) ἢ «λόγος Θεοῦ ζῶν» (Ἐβρ. 4, 12), «ὁδὸς πρόσφατος καὶ ζῶσα» (αὐτ. 10, 20), ὡς καὶ ἐπὶ πραγματικῶν εἰκονιζόντων πρόσωπα, «ἄστος ζῶν» (Ἰωάν. 6, 51), «λίθος ζῶν» (1 Περ. 2, 3-4), καὶ κατ' ἑβραϊσμὸν «ὕδωρ ζῶν» (μαῖρὶ χαίρ), κυρίως μὲν ἐπὶ **ὕδατων πηγῶν καὶ ἀναβρυτικῶν**, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ στάσιμα καὶ ἀκίνητα τῶν δεξαμενῶν (Γεν. 26, 19. Λευίτ. 14, 5-6), μεταφορικῶς δὲ ἐπὶ **διδασχῆς θείας καὶ ζωοποιοῦ**, τῆς **παρόχου ἀδίδου ζωῆς**, Ἰωάν. 4, 10-11 (καίτοι ἡ Σαμαρεῖτις ἐδέχεται εἰς τὴν κυρίαν σημασίαν), 7, 17. Πρβλ. καὶ Ἀποκ. 7, 28 κατὰ τὴν γραφὴν ἐπὶ ζώσας ὕδατων πηγῶν.

Τὰ ἄλλα ρήματα, **ζωογονῶ** καὶ **ζωοποιῶ**, πρώτως καὶ κυρίως σημαίνοντα **γενῶ, τίτω, παράγω ζωντανόν**, σημαίνουσιν ἔπειτα **δίδω, παρέχω ζωὴν** (1 Τιμ. 6, 13 ἐνθα κατὰ διαφόρους κώδικας ἀναγινώσκεται τὸ μὲν ἀντι τοῦδε) καὶ τὸ παθητικὸν **προσλαμβάνω ζωὴν**. 1 Κορ. 15, 36, ἐν δὲ Λουκ. 17, 38 καὶ Πραξ. 7, 19 καίτοι τὸ **ζωογονῶ** εἰς τὴν σημασίαν τοῦ **διατηρῶ ζωντανόν, διασφῶζω** (κατὰ τὸ Ἐβραϊστὸν hechyah, Ἐξοδ. 1,17. Κριτ. 8,19). Μᾶλλον ἐννοησετὶ τὸ ζωοποιῶ ἐπὶ πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ζωῆς Ἰωαν. 6, 63. 2 Κορ. 3, 6. Γαλ. 3, 21), καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀνιστάσεως καὶ τῆς κληρονομίας τῆς μακαρίας καὶ αἰωνίου ζωῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ. Ἰωάν. 5, 21. Ῥωμ. 4,17, 8,11. 1 Κορ. 15, 22-45 (ἐνθα ἠδύνατο γὰ τεθῆ καὶ τὸ ἀπλῶν εἰς **πνεῦμα ζῶν**, τοῦ τελευταίου τούτου ἐνέχοντος καὶ τὴν ἐννοίαν τῆς ζωοποιήσεως· ἀλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ Θεοφιλάκτος, «τὸ μᾶλλον **τέθεικεν**», ὡς τοῦ τελευταίου ἐνέχοντος καὶ τὴν ἐννοίαν τοῦ ζῆν. Περὶ τοῦ 1 Περ. 3, 18 «ζωοποιηθεὶς τῷ πνεύματι» πρβλ. τὸ ρῆμα **θνήσκω, ἀποθνήσκω** (§ 1. σημ. 1).

ΘΑΝΑΤΟΣ, ΘΗΗΣΚΩ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠ' ΑΥΤΩΝ

Αἱ λέξεις **θάνατος, θνήσκω ἢ ἀποθνήσκω** μετὰ καὶ τῶν παραγόντων αὐτῶν **θανάτω, θνητός, ἀθανασία**, εἶναι ἐκ τῶν πολυχρήστων τῆς Κ. Διαθήκης· καίτοι δὲ ἡ ῥίζα αὐτῶν **θαν** ἐκ πρώτης ὁμοίας δύναται γὰ ἐκληρωθῆ ὡς ἔχουσι τινα σχέσιν πρὸς τὸ ἑβραϊστὸν ὄνομα shena (=θνητός) καὶ πρὸς τὸ ἕξ οὗ ρῆμα yashan (=χοιμᾶσθαι, καὶ

ἐπαιτα ἀποθνήσκειν), πλὴν δυσκόλως δύναται νὰ διαβεβαιωθῇ διὰ πράγματι καὶ ἐπαίρει τις λογικὴ καὶ οὕτως εἰσαὶν γενεολογικὴ σχέσις μεταξὺ τῶν δύο ριζῶν.

ΘΑΝΑΤΟΣ, ΘΑΝΑΤΩ

1. Τὸ ὄνομα *θάνατος* ἐν μὲν τῇ καὶ παρ' ἡμῶν συνήθει συμμοσίᾳ αὐτοῦ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ παρὰ τοῖς Ὁ' *μαθεθ* ἢ καὶ *μουθ*, ἐν δὲ τῇ συμμοσίᾳ τοῦ *λοιμοῦ* ἢ *θανατισμοῦ* πρὸς τὸ *δέβεθ* τῶν Ἑβραίων. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ συμμοσίᾳ δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ Κ. Αἰαθήρῃ, ἀλλ' ἐν Ἄποκ. 18, 8, καίπερ ἄλλως πολύλογιστος κυρίως τε καὶ τριστικῶς.

Ἐν τῇ κυρίᾳ συμμοσίᾳ τοῦ *σωματισμοῦ* λεγομένου *θανάτου*, τοῦ ἀντικειμένου πρὸς τὴν *σωματικὴν ζωὴν* (Ῥωμ. 8, 38. 1 Κορ. 3, 22, Φιλ. 1, 20) καὶ νοουμένου ὡς τινος φυσικοῦ ἢ βιαίου χωρισμοῦ ψυχῆς καὶ σώματος, ἀπαντᾷ μὲν τὸ ὄνομα καὶ ἄνευ τινος προσδιορισμοῦ (Ἰωάν. 11, 4, 24, 19, Ῥωμ. 5, 12, 14, 17, 21. 1 Κορ. 15, 24, Φιλ. 2, 27, 30, Ἑβρ. 7, 23, 9, 15-16, Ἄποκ. 9, 6), συνήθως ὅμως μετὰ διαφόρων προσδιορισμῶν, ρημιτικῶν τε καὶ ἄλλων. Ἀξιοσημεῖται εἶναι αἱ ἑβραϊζουσαι καὶ ξενίζουσαι φράσεις «ιδεῖν θάνατον» = *ἀποθανεῖν* (Λουκ. 2, 26 Ἑβρ. 11, 5), ἢ «γεῖσθαι θάνατον» (Ματ. 16, 28, Μαρ. 9, 1, Λουκ. 9, 27), «θανάτω τέλειαν» (Ματ. 15, 4, Μαρ. 7, 10), «ἀποκτεῖναι ἐν θανάτῳ» (Ἄποκ. 2, 23, 6, 8), «παράδιδόναι εἰς θάνατον» (Ματ. 10, 21, Μαρ. 13, 12), «κατακτενεῖν θάνατον» (Ματ. 20, 18, Μαρ. 10, 23), «πορεύεσθαι εἰς θάνατον» (Λουκ. 22, 23), «διώκειν ἄχρι θανάτου» (Πραξ. 22, 4), «αἰτία (= ἐγγίλημα) ἢ αἴτιον» ἢ «ἄξιόν τι θανάτου» (Πραξ. 13, 28, 23, 29, 25, 11, 25, 28, 18, Λουκ. 23, 4, 14-15, 22), «ἐνοχος θανάτου» (Ματ. 26, 6, 6, Μαρ. 14, 14), «ἀληθὴ θανάτου» ἢ «σφαγγμένος εἰς θάνατον» = *θανάσιμος* (Ἄπ. 13, 3, 12), «μέχρι ἢ ἄχρι θανάτου» = *ὑπομένειν καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον*. (Φιλ. 2, 8, Ἄπ. 2, 10, 12, 11), ἐν ᾧ «περίλυτος ἦος θανάτου» (Ματ. 26, 38, Μαρ. 14, 34) = *εἰς ὕψιστον βαθμὸν λελυπημένος* (πρὸς Ἰωάν. 4, 9, Σαυρ. Σαυρ. 37, 2, καὶ Κριτῶν 16, 16 ἀλιτωρῶσαν ἦος τοῦ ἀποθνήσκειν). Ἐκ τῶν ἄλλων χωρίων ἀξιοσημεῖται α') τὰ *εἰδικῶς* περὶ τοῦ *σταυρικοῦ καὶ ἐξιλαστηρίου θανάτου τοῦ Σωτῆρος* διαλαμβάνοντα (Λουκ. 24, 20, Ἰωάν. 12, 33, 18, 22, Ῥωμ. 5, 10, 1

ορ. 11, 26, Φιλ. 2, 8, Κολ. 1, 22, Ἑβρ. 2, 9, 14, 5, 7, ἐνθα οὐδεμίαν αἰγίαν νὰ νοηθῇ μετανοητικῶς ὡς *φόβος θανάτου*, ἀλλὰ νοητέος *ὕπὸς ὁ θάνατος*, πρὸς Μαρ. 26, 39), καὶ δὴ ὡς τοιούτου, οὐ μυστικῶς τῷ ὑπόφω γίνονται κοινοὶ οἱ πιστοὶ ἐν τῷ βαπτίσματι (Ῥωμ. 6, 3, Φιλ. 3, 10) — β') τὰ προσωποποιούντα τὸν θάνατον καὶ ὁμιλοῦντα ἐπὶ αὐτοῦ ὡς περὶ τωράνου τινός καὶ ἐξουσιαστοῦ, ἔχοντος ἰδίαν δεσποτειάν ἐν ἰδίῳ χώρῳ, ἐν τῷ ἔθῳ, καὶ διατιθέμενος ἴδια μέσα πρὸς ἐξάτησιν τῆς ἰδίας δυνάμεως καὶ ἐξουσίας. Πραξ. 2, 24 (ἐνθα αἱ ὠδίνες οὐ θανάτου» ὡς καὶ ἐν Φιλ. 17, 5-6, 1 14, 3, ἀντιστοιχεῖ μὲν πρὸς ἑβραϊκὴν λέξιν, σημαίνουσαν τὰς *ὠδίνας* τοῦ τοκετοῦ = *χεβλαϊ*, ἀλλ' ἢ τῇ λέξει, ὀλίγον διαφόρος φωνηεννίζομένη, *χαβλαϊ*, σημαίνει *σχοιλα*, *δεσμούς*, πρὸς δόξιν καὶ συγκράτησιν τῶν ὑπαγομένων ὑπὸ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ), Ῥωμ. 6, 9, 1 Κορ. 15, 54-56 (πρὸς καὶ Ἄπ. 1, 18, 8, 20, 13-14, Ἰωάν. 21, 4, καὶ Ὡσ. 13, 14) — γ') τὰ ἐκλητικῶς στοιχητικῶς, ὡς ἀπὸ τοῦ αἰτιατοῦ νοουῦντα τὸ αἴτιον = *κίνδυνος θανάτου* (2 Κορ. 1, 10, 4, 11, καὶ πληθ. 11, 23).

2. Πολλῶ σπουδαιότερα εἶναι ἡ μεταφορικὴ χρῆσις τοῦ ὀνόματος, τε ἐπὶ τοῦ *πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ θανάτου*, εἴτε ἐπὶ τοῦ *θανάτου τοῦ αἰωνίου*. Καὶ ἐπὶ μὲν τὸν πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν θάνατον εἴται ἡ κατάστασις ἐκείνη, ἐν ἣ ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν *θεογνωσίαν* αὐτῆς *κατὰ Θεὸν ζωὴν καὶ πολιτείαν εἶναι οἰονεὶ νεκρὸς καὶ ἢ ζῶν*, ὡς δηλοῦται διὰ τῆς γνωστῆς εῤῥήσεως «ἄφες τοὺς *νεκροὺς* ἔφηαι τοὺς ζῶντων *νεκροὺς*» (Ματ. 8, 22), καὶ διὰ τῆς ἑτέρας, «οὗτος υἱὸς μου *νεκρὸς* ἦν καὶ *ἀνέζησε*» (Λουκ. 15, 24, πρὸς καὶ Ἑβρ. 1, 5, 5, 14, Κολ. 2, 13). Ἐν ταύτῃ τῇ ἐννοίᾳ ἐκλητικῶς τὸ ἀπὸ τοῦ χροφήτου (Ἠσ. 9, 1) χωρίον «ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει... καὶ οὗς καθημένους ἐν *χώρῳ καὶ σκιᾷ θανάτου* (σκιᾷ-μαθεθ), Μαρ. 4, 1, Λουκ. 1, 79, καίτοι ἡ μεταφορὰ εἶναι εἰλημμένη ἐκ τοῦ ὡς ἄνω (1,) δηλωθέντος σκότους καὶ ζόγου τῆς ἐν τῷ ἔθῳ κατοικίας καὶ δεσποτίας τοῦ θανάτου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ αἴτη νέρωσις συνέπειαν ἔχει τὸν *αἰώνιον θάνατον*, *τὴν ἀπώλειαν τῶν γαθῶν τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας καὶ τὴν καιδέλιγν εἰς τὴν αἰώνιον κλάσιν*, διὰ τοῦτο ὑπὸ τὸν μεταφορικῶς νοούμενον θάνατον νοπονοεῖται μὲν καὶ ὁ πνευματικὸς καὶ ἠθικὸς θάνατος· μᾶλλον ὅμως αἰνεται προσέξουσι ἡ ἐννοια τοῦ αἰωνίου θανάτου, μετὰ ἢ ἄνευ ρητῆς

ἢ σιωπηλῆς ἀντιθέσεως πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν ἢ σωτηρίαν. Οὕτως Ἰωάν. 5, 24, 8, 51-52. Ῥωμ. 1, 32, 6, 16, 21, 23, 7, 5, 10, 13, 24. Ἐνθα «τὸ σῶμα τοῦ θανάτου τούτου» εἶναι τὸ σῶμα ἡμῶν τὸ χρησιμεύον ὡς ἔδρα τῆς ἁμαρτίας (αγ. 23, καὶ τοῦ παρομοιωθέντος ταύτῃ αἰώνιου θανάτου, πρβλ. 8, 2, 6) 2 Κορ. 3, 7, 7, 10, 2 Τιμ. 1, 10, Ἰακ. 1, 15, 5, 20, 1 Ἰωαν. 3, 14, 5, 16, 17. Ἐνθα «ἁμαρτία πρὸς θάνατον» εἶναι τοιαύτη ἁμαρτία, ἣς ἐπὶ τοῦ πιστοῦ διαπραττομένη ἀποστερεῖ αὐτὸν τῆς αἰώνιου ζωῆς, ἣς ἐγένετο μετοχὸς ἐν Χριστῷ (Περὶ τούτου τοῦ **θανάτου** πρόκειται καὶ ὑπάκις ἐν τῇ Ἀποκαλύψει (2, 11, 20, 6, 14, 21, 8) γίνεται λόγος καὶ τοῦ **δευτέρου θανάτου**, κατ'ἀντίθεσιν πρὸς τὸν **πρῶτον θάνατον** ὡς **πρῶτον** θεωρούμενον) — Οὕτως ἄλλως καὶ ἐν 2 Κορ. 2, 16. Ἐνθα τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ὡς κήρυγμα τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας, καὶ οἱ παῦλ' αὐτοῦ τὸ κήρυγμα τοῦτο ἐμπειστυμένον παρίστανται ὥστε ἐφόδιον προσφορᾶ πρὸς τὸν Θεόν, ἐφόδιον καὶ εὐχάριστος αὐτῷ ὡς ἔκφρασις μὲν τῆς ἀγάπης αὐτοῦ καὶ ἐνδείξις τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πρὸς σωτηρίαν τοῖς πιστεύουσιν, ὡς ἐκδήλωσις δὲ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ καὶ ἐνδείξις τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πρὸς ἔνδειξιν μισσητοσύνης τῶν ἀπίστων καὶ ἀσεβῶν καὶ ἁματανιωτῶν ἐχόντων. Τὸ αὐτὸ ὅμως κήρυγμα, τὸ ἀποσταλὸν ὡς πρὸς τὸν Θεόν ἐφόδιον ἁμαρτίας, τὸ αὐτὸ ὡς πρὸς μὲν τοὺς πιστεύοντας καὶ σωζομένους καὶ ἐκλαμβίνοντας αὐτὰ ὡς ἀσπλην ζωῆς, εἶναι πηγήματα ἀσπλην ζωῆς, συντελοῦσα εἰς τὴν ζωὴν αὐτῶν τὴν αἰώνιον, ὡς πρὸς δὲ τοὺς ἀπίστους καὶ ἀπολλυμένους, τοὺς θεωροῦντας αὐτὸν ὡς ἁμαρτὴν θανάτου καὶ φθορᾶς, εἶναι πηγήματα ἁμαρτῆς θανάτου, συντελοῦσα εἰς τὸν θάνατον αὐτῶν, κατ' ἀναλογία τοῦ χωρίου οὗτος κείμεν εἰς πῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰουδαίῳ, (Λουκ. 2, 34), καὶ τῶν λόγων τοῦ ἀποστόλου ἐν 1 Κορ. 1, 18 «ὁ λόγος ὁ τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστίν, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῶν δύναμις Θεοῦ ἐστίν».

3. Πλὴν τῆς τελευταίας ἐκδοχῆς, τῆς **ἐπὶ τοῦ αἰώνιου θανάτου**, ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐκδοχῶν τοῦ ὀνόματος, εἰ καὶ σπανίως, ἀπαντᾷ καὶ τὸ ἀπ' αὐτοῦ ῥῆμα **θανατώ-τω**, κυρίως ἐπὶ τῆς κενυθῆρας καὶ ὑποβολῆς εἰς τὴν ἐσχάτην τὸν κοινῶν (Ματ. 10, 21, 26, 59, 27, 1-Μαρ. 13, 11, 14, 55, Λουκ. 21, 16), οὕτως καὶ 2 Κορ. 6, 9 καὶ 1 Περ. 3, 18. Ἐν τῷ πρώτῳ καταλενόμενοι καὶ μὴ θανατούμενοι «**παρ' ὅς**

ὑποτάμεθα κολάσεις καὶ βασάνους, μὴ υποβαλλόμενοι εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν, τὴν θανατικὴν, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ «θανατωθεὶς μὲν σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι» — υποβλήθη μὲν εἰς τὸν θάνατον ὡς πρὸς τὴν σάρκα, ὡς πρὸς τὸν ἔξω ἄνθρωπον, ζωοποιηθεὶς ὅμως καὶ ἀναλαβὼν τὸ ζῆν ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα (ἴδε τὴν λέξ. § 3, σημ. 2), ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ φύσιν τουτέστιν, ἐπαύσατο μὲν διὰ τοῦ θανάτου ἢ κατὰ αἴμα καὶ ἐπίγειος αὐτοῦ ζωῆς, διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ὅμως ἀναστάσεως αὐτοῦ ἀνέλαβε τὴν πρὶν πνευματικὴν καὶ ἐπουράνιον αὐτοῦ ζωὴν, μεταμορφώσας, ἐννοεῖται, καὶ αὐτὸ τὸ **σῶμα τῆς ταπεινώσεως** αὐτοῦ εἰς πνευματικὴν καὶ ἐπουράνιον. — Ὁμοίως ζωῆς καὶ ὁμοίως θανατώσεως τοῦ Χριστοῦ μετοχὴν καὶ κοινωνίαν ἐκφράζει ὁ Ἀπόστολος λέγων ἐν 2 Κορ. 4, 10 «τὴν νεκρωσιν τοῦ Κ. ἡμεῶν ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν φανερωθῇ» (αὐτ. 1, 1, Φίλ. 1, 21) — 30 — 3, 10, 21). Τροπικῶς ἐπὶ τῶν **καθ' ἑαυτῶν** τοῦ θανάτου (Ῥωμ. 8, 36), καὶ ἰδίῃ ἐκ μεταφορᾶς ἐπὶ τῶν αἰονεῖ **ἀπονεκροῦντων ἢ ἀπονεκρουμένων, ἐπὶ τῶν μεταιθύνων ἢ μεταιθεμένων** διὰ τῆς πρὶν ὡς ζωῆς καὶ ἐνεργοῦ νοουμένης καταστάσεως εἰς καταστάσιν αἰονεῖ νεκρῶν καὶ ἀνεύρητον. Οὕτως Ῥωμ. 8, 13 «τῷ πνεύμ. τῶς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε» = Κολ. 3, 5 «νεκρώσατε τὰ μέλη ἡμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς» καὶ Ῥωμ. 7, 14 «ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ» = **ἀπέβητε αἰονεῖ νεκροὶ ὡς πρὸς τὸν νόμον** (πρβλ. αὐτόθι 6, 11 «νεκροὺς μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ, ζῶντας δὲ τῷ Θεῷ»).

ΘΗΗΣΚΟ, ΑΠΟΘΗΗΣΚΟ.

1 Συγχωτέρας χρήσεως εἶναι τὰ ἄμεσως ἀπὸ τῆς ρίζης **θαν** προερχόμενα, τὸ **θηήσκειω**, καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ **ἀποθηήσκειω**, τοῦτο μὲν ἄχρηστον ἐν τῷ παρακειμένῳ, ἐκείνο δὲ ἀπαντῶν ἐν μόν. τ. χρῶ. τούτῳ **τῷ θανάτῳ, τεθνηκέναι, τεθνηκώς**, καὶ διὲ ἐπὶ τοῦ σωματικοῦ θανάτου (Ματ. 2, 20 Μαρ. 15, 44, Λουκ. 7, 11, 8, 49, Ἰωαν. 11, 21, 39, 44, 12, 1, 19, 33, Πράξ. 14, 19, 25, 12), ἀπᾶς δὲ μόνον ἐν 1 Τιμ. 5, 6 ἐπὶ **τοῦ πνευματικοῦ**, ἐπὶ τῆς ἀνηθίζου βιοτῆς καὶ τῆς παρομοιωθῆσιν ταύτῃ ἀπολείας τῆς αἰώνιου ζωῆς, ἐν τῇ παρομοιωθεὶς ῥήσει εἴδωσα **τέθνηκα** = **κἂν** δοξῇ ζῆν ταύτην τὴν αἰσθητὴν ζωὴν, τέθνηκα κατὰ πνεῦμα (θεουρ. πρβλ. καὶ Φίλιωνα Ἰουδ. Περὶ φυγᾶς, 10, «ζῶντες ἔνιοι τεθνήκασι, καὶ τεθνηκότες ζῶσιν».

2. Ἐπὶ σωματικοῦ θανάτου, φυσικοῦ τε καὶ βιαίου, πάντῃ σιγνότατα τὸ *ἀποθνήσκω*, μάλιστα μὲν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἔπειτα δὲ ἐπὶ τῆς φθορᾶς καὶ τῆς σήφους καὶ ἄλλων ἐμψύχων ἢ ἐνοργάνων ὄντων. Ματ. 8, 32. Ἰωάν. 12, 24. 1 Κορ. 15, 36. Ἐν Ἰουδ. σελ. 12 ὑπὸ «δένδρα... δις ἀποθανόντα» ἐπὶ τὸ μεταφορικώτερον ἔννοα ἐκείνους ἐκ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευσάντων, οἵτινες καὶ κατότερον ἦσαν νεκροὶ ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς, καὶ μετὰ τὸ χριστιανίσει ἀπέβησαν αὐθις νεκροί, ἐκτεπόντες τῆς πίστεως καὶ ἐπιανεληθόντες εἰς τὴν πῆλιν νέκρωσιν αὐτῶν. Ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ σωματικοῦ καὶ προσκαίρου θανάτου τῶν ἀνθρώπων χρήσεως τοῦ ῥήματος («ἄνθρωποι ἀποθνήσκοντες = θνητοὶ Ἰβρ. 7, 2) ἀξιοσημασίωτοι εἶναι φράσεις τινές, οἷα Ἰωαν. 8, 21, 24, «ἀποθανέσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν» = *ἀποθαν. μὴ ἀποβαλόντες, ἀλλὰ φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν καὶ τὰς ἐπ' αὐταῖς εὐθύναις.* — 1 Κορ. 15, 22 «ἐν τῇ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν = ἔνεκα τῆς φυσικῆς μετὰ τοῦ Ἀδὰμ συναφείας καὶ συγγενείας πάντες ὑπόκεινται εἰς τὸν φυσικὸν θάνατον. — Ἀποκ. 14, 14 «οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες» = *οἱ ἐν κοινῇ τοῦ Χριστοῦ, ὡς παῖδοι αὐτοῦ ἀποθνήσκοντες.* — Ρωμ. 14, 7—7 «ἐαυτῷ ζῆν, ἑαυτῷ ἀποθνήσκω» = *οἱ ἀφροσιωθέντες τῷ Χριστῷ καὶ ἐκείνῳ ἀνήκοντες καὶ ζῶντες καὶ ἀποθνήσκοντες εἰς τὸ ἐκεῖνο συμφέρον καὶ ἀρέσκον ἀφορῶμεν, οὐχὶ δὲ εἰς τὸ ἴδιον.* — Περὶ τῆς φράσεως «ὁ ἀποθανὼν δεικνύσθαι ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας» Ρωμ. 6, 7 (ἴδε τὸ ῥῆμα *δικαιοῦσθαι*. § 1), καίτοι ὑπέρχουσιν αἱ ἐκλαμβάνοντες ἐνταῦθα τὴν μετοχὴν συνωνύμως πρὸς τὴν ἀμέσως ἐκφραζομένην ἐκδοχὴν αὐτοῦ, τοῦ εἶναι νεκρῶν, *νεκρωμένον* (ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν), οἷον αἱ δικαίωματα πᾶσαν σχέσιν καὶ συνάφειαν πρὸς ταύτην τὸ δὲ ἀντίθι σελ. 10 περὶ τοῦ Κυρίου λεγόμενον, «ὁ δὲ ἀπέθανε, τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἑρπίτως», ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν τὸν σωματικὸν θάνατον, ὃν ὑπέμεινεν ἐπὶ ἐξιλεώσει τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτημάτων καὶ ἐπὶ καταλύσει τῆς δυνάμεως τῆς ἁμαρτίας (Ἰβρ. 9, 26).

2) Τροπικῶς καὶ κατὰ μεταφορὰν κεῖται πρὸς κινδύνους καὶ γελεπῶν μὲν *κινδύνων*, ὅπως καὶ τὸ οὐσιαστικὸν θάνατος (1 Κορ. 15, 31. 2 Κορ. 6, 9), μάλιστα δὲ ἀποξενώσεως ἢ ἀπαλλοτριώ-

σεως ὁλοσχεροῦς πρὸς τι, διακοπήσεως παντὸς δεσμοῦ καὶ δικαιοπῆς πίστεως σχέσεως καὶ συναφείας πρὸς τι, τοῦ προσδιορισμοῦ τούτου εἴτε ἀπλῆ *δυνατῆ* ἐκφρασομένου, εἴτε γενικῆ ἐμπροσθέντῳ *ἀπό*, πρὸς δήλωσιν χωρισμοῦ καὶ ἀπαλλοτριώσεως (Πορφυρίου Περὶ ἀποχῆς τῶν ἐμψύχων, 1, 41, «ἀπὸ τῶν παθῶν»). Οὕτω Κολ. 2, 20 «εἰ οὖν ἀπεθάνετε σὺν τῷ Χριστῷ ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου ἀποῦ διψ. ἐν τῷ θεῷ βαπτίσματα (Ρωμ. 6, 3-5) καὶ διὰ τῆς πίστεως *γενό. εἰοι κοινῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀπηλλάγητε τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου*» τὸ αὐτὸ καὶ ἀπλῶς μικρὸν κατωτέρω 3, 3 «ἀπεθάνετε γὰρ» καὶ Ρωμ. 6, 8, «εἰ δὲ ἀπεθάνομεν σὺν Χριστῷ», ἀπεθάνομεν τῇ ἁμαρ. Ρωμ. 6, 2, (ἄλλως ἐν σελ. 10 ἐπὶ τοῦ ἐξλιτισμοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου, ἴδε ἀνωτέρω § 2), Γαλ. 2, 19 «νόμῳ ἀπέθανον», τὸ αὐτὸ καὶ Ρωμ. 7, 6, ἐνθα, ἀντὶ τῆς κοινῆς γραφῆς *ἀποθανόντος, ἀναγνωστέον «ἀποθανόντες ἐν ᾧ κατειχόμεθα» = ἀποθανόντες ἐφ' νόμῳ ἐκείνῳ, ἐν ᾧ κατειχόμεθα.* Ὅμοιον καὶ τὸ 1 Πιτ. 2, 24 «ταῖς ἁμαρτίαις ἀπογενόμενοι» (= ἀποθανόντες).

Ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ θανάτου, ὡς τε θερησκαυτικῆς καὶ ἠθικῆς νεκρώσεως (Ρωμ. 6, 13. ἔρ. 5, 14. Ἀποκ. 3, 1. Ἰωσ. καὶ Ἰωάν. 5, 25) καὶ ὡς ἀπωλείας τῆς αἰωνίου ζωῆς, εἴρηται τὸ ῥῆμα, ὁμοίως τῷ οὐσιαστικῷ, ἐν Ἀποκ. 3, 2. Ἰωάν. 6, 50. 11, 26. Ρωμ. 7, 10, 8, 13 (πρβλ. τὴν λέξ. *θάνατος* § 2).

LE DEUTÉRON

ÉTUDE TOPOGRAPHIQUE

Si les excellents travaux de l'érudition moderne ont mis en lumière plusieurs points obscurs de la topographie de Constantinople, il en reste encore des nombreux dont la confusion et l'équivoque sont demeurées, malgré tout, à tel point inextricable que le chercheur se voit heurter contre des difficultés réelles.

Tel est le cas de la place qu'occupaient dans l'antique Byzance le Nérolophos, l'Exokionion et surtout le Deutéron.

Il est vrai pourtant qu'il est établi, grâce aux travaux précités, un équilibre, en ce qui concerne la place exacte de ces localités. Ainsi on les place sur la partie S. O. de la septième colline, cette colline isolée, qui est séparée des autres par la vallée du Lycos et qui est bornée de l'autre côté par les murs terrestres.

L'équilibre en question repose en majeure partie sur l'hypothèse du Dr Mordtmann, d'après laquelle le plan de l'antique Byzance coïncide, dans les grandes lignes du moins, avec le plan actuel de Stamboul.

En effet la *Mésé* d'aujourd'hui, en son extrémité sur le Forum Tauri (Sultan Bayazid) subit une bifurcation. L'une de ses branches prend la direction des Sts Apôtres (Fatih) et l'autre descend vers le Forum Bovis (Ac-Seraï) pour remonter sur la septième Colline et se diriger vers la *Xnouela* (Yéli-Coulé) après avoir traversé le Nérolophos. On voit clairement que l'identification est parfaite. En outre il y a bien d'autres preuves concluantes, dont la plus importante et même la plus palpable est la base imposante de la colonne creuse d'Arcadius, qui se dresse au milieu de *P. Avrat Bazar*, qui s'identifie avec le Nérolophos.

Pourtant malgré tout, on pourrait faire certaines objections.

1. D'après une légende, citée par Codinus (1), Constantin le

1) Codinus de Acad. p. 75, 6 et sq.

Grand, dans son intention de donner à la ville plus d'expansion, se dirigea du Forum jusqu' à l' Exokionion. Mais l' Exokionion est une extrémité latérale vers la mer de Marmara et, dans l'esprit de ceux qui ont formé la légende, l' Exokionion devait représenter le point du milieu du côté terrestre. Le sommet de la quatrième colline, vue l'étendue de la Placée qui s'étend à ses pieds sur la Corne d'Or, occupe presque le milieu de la distance entre la Rhabdos, qui est aux pieds d'Avrat-Bazar et la Corne d'Or, cependant à plusieurs reprises l' Exokionion est désigné comme mur terrestre (2).

Du reste, c'est dans le voisinage de la quatrième colline que se trouvait la *Palæa Porta* érigée par Constantin le Grand *καὶ ἐστὶν ἢ τὸ ἀρχαῖον πύργον τὸ γρησαῖον τὸ παρ' αὐτοῦ κτισθὲν* (3).

2. Constantin le Grand avait construit l'Église des Sts Apôtres à l' Exokionion. Cette Église était au paravant dédiée à la Ste Trinité. Détruite par un tremblement de terre, elle fut relevée par Justinien (3).

3. C'est en parlant de l' Exokionion que Codinus cite le Tétrapykon (4), chambre, établie sur des colonnes, dans laquelle, à la mort d'un Empereur, se rendait la basillissa avec les princesses et attendait le passage du convoi funèbre qui se dirigeait à l'Église de Sts Apôtres. Pourtant en plaçant ce Tétrapykon tout près du Philadelphion on aurait pu obtenir des résultats plus satisfaisants. Ainsi, son autre dénomination *Tétracium* serait justifiée par sa qualité de point de jonction de la *Mésé*, qui s'étend sur la crête des six collines et la route provenant de la Corne d'Or pour descendre vers la mer de Marmara.

4. L'Église de St Ménas qui se trouvait avec l'Église de St Mokios près du Nérolophos est placée d'après un témoignage de l'auteur anonyme exactement dans les Constantiniana (5). On

2) Codinus p. 16, 10-- (τὸ Ἐξοκίονιον γρησαῖον ἢ πύργον παρὰ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κτισθὲν).

3) Codinus p. 122.

4) Codinus p. 46, 17.

5) Ubi Codinus p. 193—3 etcq.

sait que ces derniers se trouvaient tout près du grand Aqueduc de Valens.

5. Par une curieuse coïncidence la colonne de Marcien se trouve à une petite distance de la Mosquée actuelle de Fatih et à proximité du grand Aqueduc.

On est surpris de ne point rencontrer dans les textes byzantins la moindre mention de cette colonne. Pourtant tant l'auteur anonyme (6) que Codinus (7) se rapportant à un témoignage du Diakrinoménos disent que la statue de l'Empereur Marcien avec d'autres statues se trouvait sur la place du Xérolophos, au dessous de la Grande colonne. Comme il est question de sept colonnes dans le texte précité de l'anonyme, on peut déduire que la statue de Marcien était aussi érigée sur une colonne.

Le Xérolophos ne désignait pas l'ensemble d'une Colline. C'était tout simplement le nom d'une place qui s'appelait au paravant θέαμα et qui finit par prendre le nom de Forum Θεοδοσίου (8).

Quant au mot Exokionion ou Hexakionion, il me semble qu'il n'a rien de commun avec le mot Hexi-Marmara; les grecs modernes ne traduisent jamais les anciennes dénominations. Ils se bornent à les adapter à leur propre phonétique en leur faisant subir certaines altérations plus ou moins considérables. Ainsi ils auraient transformé le mot Exokionion à *Xokioni* et c'est tout. Il en est de même du nom turc Altı-Mermer. Du reste s'il s'agissait d'une traduction, on aurait dit en turc *altı-direk* et non *potut Altı-Mermer*.

Quoique le Xérolophos, l'Exokionion et le Deutéron, forment la même agglomération, il n'y a pas lieu de faire les mêmes réserves en ce qui concerne le véritable emplacement du Deutéron. D'après l'hypothèse généralement admise aujourd'hui, le Deutéron doit être identifié avec le quartier actuel d'Agatch-Séraf qui s'étend le long des murs terrestres entre la Porte de Silivrie et Mévléhané-Capou. La Mosquée d'Ibrahim-Pacha

6) Ibi Codinus p. 188, 12

7) Codinus p. 30, 8.

8) Codinus p. 70, 1.

qu'on identifie avec l'Eglise de Ste Anne, construite par Justinien sert de point de repaire.

Pourtant cette Eglise a suscité les plus vives controverses. Les uns disent qu'elle a été construite par Justinien et nous avons en ceci le témoignage de Procope. D'autres en attribuent la fondation à Justinien II le Rhinotmète. Il y a surtout pleine confusion au sujet des descriptions des miracles qui se sont opérés en cette Eglise ainsi que dans celles de *Σπουδής* et de Ste Anne de *Δαγιστέως*. Cette confusion va à tel point, qu'on finit par prendre l'une pour l'autre. Searl. Byzantios en parlant de l'Eglise de Ste Anne du Deutéron, cite cette confusion (9) et suppose que cette Eglise n'est autre que celle de Ste Anne de *Δαγιστέως*. Il n'y a pas de doute; d'autant plus qu'aucune de toutes ces impératrices aux quelles se manifesta la grâce de Ste Anne, ne se serait avisée de se rendre aux Blachernes en passant par la porte de Silivrie. Bien au contraire *τὰ Δαγιστέως*, situés dans les voisinages des Constantiniana, du Grand Aqueduc et de l'Eglise de Ste Apôtres, se trouvaient justement sur la voie qui menait du grand Palais à l'Eglise des Blachernes. Et c'est là en effet, dans les environs de la quatrième colline qu'on doit placer le Deutéron (10).

D'un autre côté, le couvent majestueux du Sauveur Philanthropos et de la Panaghia Kécharitoméné construit par l'Empereur Alexis I Comnène et sa femme Irène Doukèna (11) était situé sur la voie publique qui provenait de l'Eglise de Ste Anne sise au Deutéron (12). Ce couvent doit donc être recherché dans les environs de l'Eglise du Pantepopte et celle du Pantocrator, édifices dûs à la munificence de la mère et du petit fils d'Alexis I. Supposer que le couvent de Philanthropos était situé près de la porte de Silivrie ce serait vraiment inadmissible:

9) Searl. Byzantios T. I. p. 345.

10) L'indication de Procope que le Deutéron se trouvait *ἀμφὶ πόλεως ἀγίων τὴν ἑσχάτην* Procope 185, 13 ne doit pas être interprétée en faveur de l'autre hypothèse; On sait qu'à l'époque de Justinien et même bien plus tard il n'y avait d'habitations au de là du Pétrion.

11) Sathas Bibl. Mélii Aevi T. VII p. 186.

12) Migne T. 127—p. 1109.

nous préférons le placer sur les hauteurs de la Corne d'Or où s'alignent les fondations pieuses des Comnènes, d'autant plus que ce couvent servit de demeure à plusieurs membres de cette famille impériale et surtout à l'auteur de l'Alexiade, Anne Comnène. Le quartier à la fois laid et reculé de Silivrie-Capou n'était pas pour contenir un couvent si important (13). Je ne comprends pas trop pourtant comment les restes d'Alexis Comnène, qui fut enterré dans le couvent du Philanthropos, ont été trouvés plus tard dans le couvent de Kyra Martha (Pammacaristos).

Le récit de Codinos qui s'efforce de donner l'étymologie du mot Deutéron se prête à beaucoup d'amphibologie. D'après ce récit le quartier en question fut appelé Deutéron par Justinien II le Rhinotmète, en commémoration des circonstances qui lui permirent de monter sur le trône pour une seconde fois, Justinien II pénétra dans l'aqueduc, tout près de la Paléa-Porta et sortit dans l'endroit qui à la suite de cet événement fut appelé Deutéron. Si tout concourt dans ce récit à nous convaincre que le Deutéron se trouvait sur la quatrième colline, près de l'aqueduc de Vallens et à proximité de la Paléa-Porta, je dois cependant signaler que même près de la porte de Silivrie existait semble-t-il une galerie souterraine, celle qui permit au César Stratégopoulos de pénétrer dans la ville lors de sa réoccupation par les grecs: *Ἡλαίος τις ὑπόγειος, ὅσπερ ἔκ αὐτομάτου ὄν παρεχόμενος, δι' οὗ πενήθοντα εἰσιόντας ἄπλως πεκτός, τοῖς τε φύλακας ἀποκτείνου...* (14).

Mais Codinos savait bien que la porte de Silivrie était appelée *Ἡύλη τῶν Πηγῶν* et s'il s'agissait d'elle, il se serait servi de son nom et non pas de celui de Paléa-Porta. Il ne s'agit pas non plus de Narli-Capou comme le suppose Ss. Byzantios (15). Narli-Capou est sur la mer de Marmara et nous avons vu que la Paléa-

13) M. X. Siderides dans une étude très intéressante *Περί τῆς ἐν Κ. Π. Μονῆς τοῦ Σωτήρος Φιλανθρωπίου* Const. 1898 place le couvent du Philanthropos sur la mer de Marmara, tout près de la pointe du Sérail. Pourtant le *typicon* précise nettement la place de ce couvent. Il se trouvait, nous l'avons vu, sur la voie publique qui provenait du Deutéron.

14) N. Géorgas T. I — p. 85.

15) Κωνσταντινούπολις T. I, p. 312.

Porta était une porte du mur terrestre (*Χερσαῖον ἢν αἶνος*) de Constantin le Grand.

Codinos a été cette fois-ci encore, tombé victime de son imagination intempestive. Il connaît le Deutéron, il connaît la Paléa-Porta ainsi que l'aqueduc et il se met en devoir, il s'ingénie à donner une interprétation de leur nom. Cela lui arrive toujours. Il ne ment jamais lorsqu'il désigne un édifice, une localité ou bien une œuvre d'art, mais il donne libre cours à son imagination puérule lorsqu'il se met à leur donner des explications soit étymologiques soit historiques ou bien à les affubler de quelque prestige merveilleux. En l'occurrence il ne prend pas en considération que le Deutéron portait déjà son nom un siècle avant l'aventure du Rhinotmète, puisqu'il est cité par Procope.

La preuve la plus éclatante que le Deutéron se trouvait sur la quatrième colline nous est fournie par un témoignage du Porphyrogénète. Dans les descriptions que l'auteur impérial donne des entrées triomphales des empereurs victorieux, il y en a une qui fait contraste par sa sobriété et sa simplicité avec la pompe et la majesté éblouissante qui constituent le propre de toutes les autres. Dans celles-ci, depuis la Porte dorée jusqu'au palais, ce n'est qu'une immense galerie de triomphe, où les fleurs les lauriers et le myrte sont parsemés à profusion et les objets d'art, broderies, vases d'or et d'argent, lustres précieux et chaînes dorées scintillent de tout côté. Tout offre un aspect enchanteur digne du goût que les byzantins avaient pour la magnificence. Enfin l'empereur apparaît devant la Porte dorée entouré d'un cortège superbe et dans toute la splendeur de sa parure impériale. Il y est reçu par les sénateurs qui s'empressent de lui offrir les couronnes d'or et de laurier que lui accepte et passe à son bras droit et pénètre dans sa ville. Dans l'autre, il n'y a rien. Une entrée ordinaire dans la ville, sans appareil ni ostentation. C'est le grand Justinien, lui qui avait plus que tout autre le goût de la pompe et du luxe, qui pénètre dans la Ville de Basileis de cette manière modeste et sans éclat.

Ni décoration de la Ville, ni réception officielle! Seul le Préfet de la Ville et les sénateurs le reçoivent à la Porte *Χερσαῖα*, sans lui remettre les couronnes traditionnelles, sans ovations, sans pompe.

Justinien, comme Victor Hugo, qui ne voulait pas voir « l'or du soir qui tombe ni les magnificences des horizons d'Arles » « le dos courbé les bras croisés » a hâte d'aller visiter une tombe. Il ne veut pas voir ni l'or ni les splendeurs de son règne, puisque celle qu'il aimait si tendrement, celle qu'il appelait le « don de Dieu », n'existait plus. Il se dirigea en effet, tout droit à l'Église de Sts Apôtres et il pria ardemment sur la tombe de Théodora. La simplicité de cette entrée qui constitue un contraste poignant avec la magnificence luxueuse des autres, est une preuve encore de la profonde vénération qu'il nourrissait dans son âme envers la mémoire de Théodora (16). C'est la description de ce geste de Justinien qui contient les preuves irréfutables qui permettent de fixer le véritable emplacement du Deutéron.

Voici le passage textuellement (Const. Porphyr. p. 497. 14 et sqq. Ed. de Bonn) Ἐνδεκάτη τοίνυν τοῦ Ἀυγουστοῦ μηνός, ἡμέρα β'. ἔτους ,σλζ' εἰσῆλθεν ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν περὶ ὧραν α' διὰ τῆς πόρτης τοῦ Χαρισίου, τῶν συγκληρικῶν καὶ τοῦ ἐπαρχοῦ τῆς πόλεως ἐκείσε ἀπαντησάντων, δίξιν στεφάνων καὶ ἑλθὼν ἐπὶ τὸ Δεύτερον ἤβητο ἐν τοῖς Ἀποστόλοις καὶ ἴψην κηροῦ εἰς τὸ μνήμα τῆς δεσποίνης, καὶ κατήλθεν εἰς τὸ καπιτώλιον ὡς δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν μέσσην ἀπήνησαν δομέστικοι πρωτότατοι, αἱ ἐπάσχοι καὶ μετ' αὐτοῦ τριβοῦνοι καὶ κόμητες πάντες μετὰ λευκῶν χιτῶνων καὶ κηρῶν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἰστάμενοι καὶ μετ' αὐτοῦ μεγιστρινοὶ, φαρμακῆσοι, τῆξις τῶν ἐπαρχῶν καὶ τοῦ ἐπαρχοῦ, ἀργυροπρῶτοι καὶ πάντες πραγματευταί, καὶ πᾶν σὺστημα καὶ ἀελοῦ ἀπὸ τοῦ καπιτωλίου μέχρι τῆς χαλκῆς τοῦ παιατίου πάντα ἐκεκλήρωτο, ὥστε μόλις προβαίνειν τὸν ἵππον τοῦ βασιλέως ὡς δὲ εἰσεῖη τὴν χαλκὴν ὁ βασιλεὺς, ἔστη ὁ ἀδμισσιωνάλως, ἔχων τὸν πρωτότατον καὶ τὸν θρημβυτήν, καὶ ἔκραξε τὸ θρημβυτάλιον οὕτω γὰρ συνεῖδε γενέσθαι ὁ μάλιστα διὰ τὸ μὴ εἰσελθῆσθαι τὸν βασιλέα διὰ τῆς χειρῆς πόρτας πάντες δὲ οἱ ἄρχοντες καὶ πατρίκιοι πεζεύοντες ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἐδημήρυσσαν, καὶ οἱ κωνβικουλάριοι πεζεύοντες ἠκολούθησαν.

Ainsi Justinien, avant de se rendre au Palais, visita l'Église de Sts Apôtres ayant pénétré en ville par la porte Charsia. En

16) Nous savons d'ailleurs que Justinien à la mort de Théodora, avait ordonné un deuil de cinq ans.

effet, lorsqu'on est hors de la ville, pour se diriger à la Mosquée de Fatih qui occupe la place de l'Église des Sts Apôtres sur le sommet de la quatrième colline, il n'y a pas de plus commode voie que celle là. La porte Charsia, ou porte de Myriandriion est l'Édigné capou d'aujourd'hui. La voie qui aboutit à cette porte s'allonge sur la crête des six collines. C'est sur le sommet de la quatrième colline qu'elle rencontre l'Église de Sts Apôtres.

Après avoir prié et allumé des cierges sur la tombe de Théodora, l'Empereur se dirigea au palais. Il descendit d'abord au capitol (place du Seraskérat) et de là, il entra dans la Mésé, où le peuple l'attendait. On le voit, il n'y a pas de doute, il s'agit sans contredit de la quatrième colline et c'est là que se trouvait le Deutéron.

Ce précieux témoignage qui permet d'établir d'une manière définitive l'emplacement de cette localité à échappé à l'attention de ceux qui se sont occupés de la topographie de Byzance à cause peut être de l'erreur à la quelle induit la traduction fallacieuse du texte. Voici cette traduction:

Inde abiens ad deuterum preces faciebat in aede s. s. apostolorum et accendebat cereos in conditorio Despocuae seu Dominac nostrae beatae virginis....

Un simple coup d'œil sur le texte grec suffit pour montrer qu'il ne s'agit point du tombeau de la sainte Vierge, mais bien de celui de la Δέσποινα, c. à d. l'Impératrice. Théodora était enterrée, on le sait, dans le *Ἡρώων*, le Mausolée Impérial de Sts Apôtres.

J. PAPADOPOULOS

B. A. ΜΥΣΤΑΚΙΔΟΥ

ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΠΕΡΙΗΓΗΤΑΙ

ΕΙΣ ΑΙΓΥΠΤΟΝ ΚΑΙ ΣΙΝΑ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΣΤ΄ ΑΙΩΝΑ

Α΄.

§ 1. Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1889, ἀναφυγῆς χάριν, ἀνεχώρησα ἐκ Τυβίγγης τῆς Οὐίτερμπεργικῆς, ἐνθα συναπλήρουν σπουδὰς, πρὸς ἐπίσκεψιν γερμανικῶν πόλεων καὶ μουσείων, καθήνησα δὲ καὶ εἰς τὴν Νυρεμβέργην. Ἡ πύξις αὐτῆ, εἶναι γνωστῆ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς *Θρησκευτικῆς Μεταρρυθμίσεως* διὰ τὰ σπινέδια τοῦ 1522, τοῦ 1524 καὶ 1532, ὅτε κατὰ Τούρκων συνομιλήθη ἡ *Θρησκευτικὴ Βιζήνη*, ἀπαραίτητος διὰ τοὺς διηρημένους ἑπαυτοὺς τοῦ Χριστοῦ, καθολικοὺς καὶ διαμαρτυρομένους. Ἡ Τούρκα ὑπὸ τὸν κραταῖον Σουλταῖν τὸν Νομοθέτην (1520-1566) νικηφόροι εἰσήλαυνον εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν, ἠπειλοῦν δὲ καὶ αὐτὴν τὴν Βιέννην. Ἡ νικηφόρος ἐπέλασις τῶν Τούρκων ἠνάγκασε τοὺς χριστιανοὺς εἰς συνδιαλλαγὴν. Ἐν Νυρεμβέργῃ τὰ *Ἀρχεῖα τῆς πόλεως*, καὶ τὸ *ἱερῶσιον Γερμανικῶν Μουσείων* ἐγένοντο δι' ἑμὲ ἡμερῶν πέντε διδασκαλεῖα. Καὶ ἐν μὲν τοῖς *Ἀρχείοις*, μεταξὺ ἄλλων εἶδον τὸν ἀριστα δεδεμένον κώδικα (200 φύ. X, 140 χλμ. πλάτους) *Σέξτου τοῦ Ἐμπειρικῶ* καθ' ἑκάστην γεγραμμένον ἐν φύλλοις 211 στήματος, 4 ὑπὸ *Ἀνδρέου Δαρμαρίου τοῦ Ἐπιδουρτίου υἱοῦ Γεωργίου*: ἐν τῷ ἔτει *αφ' ἑκαμβεβρίω λαπ πένθας* εἴληφε σὺν θεῷ ἡ *παροῦσα βιβλος* (Cout: V. armenid 17.) Τούτοις δὲ, διότι ἰδιαίτερον εἶχον ἐνδιαφέρον διὰ τὸν καλλιγράφον καὶ ἔμπορον τοῦτον ἑλληνικῶν χειρογράφων, ὅτε πολλὰς περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις ἐν τοῖς χειρογράφοις Μαρτίου τοῦ Κρουσίου ἀναγνόντων, εὐνοχῶς

τὸν γνωστὸς γενομένης διὰ τῆς τελευταίας μελέτης μου, ἥτις ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ πρὸς τιμὴν τοῦ διδασκάλου μου Δ. von Schaefer συναρτισθέντι τιμητικῷ τῆμῳ (1).

§ 2. Ἐν δὲ τῷ *Γ. Μουσεῖω*, ὅπερ ἐν ταῖς ὑπερβολοῦσιν αὐτοῦ ἀιθούσαις ἀποθήσασκεται συλλογὰς διαφόρους βλοῦ τοῦ γερμανικοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ νεωτέρου εἴου διὰ μέσου τῶν αἰώνων ὑπὸ ὑαλίην σκέπην ἑρμαρίου τῆς LXXIII ἀιθούσης μεταξὺ τῶν πρὸς νέαν ἐκτεθειμένων ἐγγράφων διαφόρου περιεχομένου, βασιλικῶν δωροτηρίων π.χ. τῶν τριῶν Ὀθόνων τῆς Γερμανίας ὑπ' ἀρ. 2397 εἶδον καὶ τὸ νῦν εἰς φῶς τέλειον προκύπτον ἔγγραφον.

Τὸ ἔγγραφον ἕως δὲν εἶχον θυνηθῆ κατ' ἔλοκληρίαν ἐν' ἀντιγράφῳ, δίδει μόνον μέρος αὐτοῦ ἐπεδεικνύοντο, ἐσημαίοντα τὴν ἀρχήν, τὴν χρονολογίαν, τὰς ὑπογραφὰς ἀναβαλῶν τὴν λεπτομερῆ αὐτοῦ ἐξέτασιν εἰς εὐθεσιώτερον ὄραν. Ἄλλ' ἡ ὄρα δὲν εἶχε παρουσιασθῆ, καίτοι χιλιάδες τοιαῦται παρήλθον. Τέλος ὑπέδειξα τὴν ὑπαρξὴν τοῦ ἔγγραφου καὶ τὴν σημασίαν αὐτοῦ μετὰ εἰκοσαετίαν δι' ἀναλυτικώτερον τινὲς σημειώματος ἐν τῇ *Βασιλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ* τῆς 31 Σεπτεμβ. τοῦ 1909. Ἐν τῇ ὑποδείξει ταύτῃ ἐδηλοῦτο ἐσφαλμένως ὅτι τὸ ἔγγραφον ἦτο χαρτῶν καὶ οὐχι, ὡς εἶναι, *μεμβράνινον*. Ἀλλὰ ταῦτα, εἰ καὶ Πάρεργα, ἐναργῶς ἕως τῆς Προκειμένης νῦν πραγματείας ἱστορικῶν ἐμφανίζουσιν.

Κατὰ τὸ 1913 ἠτύχησα ἵνα ἐν αὐτῷ τῷ Μουσεῖῳ ζητήσω καὶ ἐπανιδῶ τὸ ἔγγραφον. Φυλάσσεται νῦν ἐν τῷ *Ἀρχεῖῳ* τοῦ ἀξιολογωτάτου τούτου τῆς Γερμανίας ἰδρύματος ἐν τῷ *Τμήματι τῶν περιγραμνῶν* (Abtheil. Pergamen: Urkunden nach d. Jahren....) σήμερον δὲ ἡ ὑπαρξὴς αὐτοῦ γινώσκεται καὶ ἐξ ἀνακοινώσεως ἀρχαιοφύλακος τοῦ Μουσεῖου εἰς τὸν R. Roericht, ὅστις συνέταξε χρησιμώτατον βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον *Deutsche Pilgerreisen nach d. H. Lande* (Gotha 8 σ. 260.) Ἐξήγησα φωτογραφικῶς πρὸς χεῖράς μου ἀντίγραφον αὐτοῦ, εὐμενῶς παρασχθείσης μοι πάσης

1) Forsch:—Versuche z: Gesch: d: Mittelalters u d. Neuzeit. Festschrift A. Schaefer. Jena, 1915, σ. 500—526, καὶ ἐν ἰδίῳις φυλλαθίοις μετὰ πανομοιότυπον σελίδος. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο παρέβαλεν ἤδη πρὸς τὴν ἐκδοσιν τοῦ Σέξτου Ἐμπειρικῶ, τὴν ὑπὸ I. A. Fabricii ἐν Λιψία τῷ 1718 ἀκδεδομένην ὁ de Mart *Ōra Ch: Theoph: de Mart* «Memorabilia Bibliothecarum public: Norimbergensium et A' σ. 53 (1786) ἐνθα λέγει ὅτι paucissimas lectiones variantes alienas momenti inveni».

ὕπνευσε διὰ πᾶσαν μελέτην μου παρά τῶν διευθυντῶν καὶ λοιπῶν ἐν τῇ Μουσείῳ συναδέλφων, οἷς ἐκφράζω καὶ δημοσίᾳ εὐχαριστίας.

§ 3. Τὸ ἔγγραφο νῦν ὑπ' ἀρ. 5898 ἐν ταῖς περγαμηναῖς φυλακτόμενον (0, 38 X (1), 38) εἶναι μαρτυρικὴ ἀπόδειξις (testimonium) ἐπισημοτάτη ἐκ μέρους τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἰωαννίμ καὶ τοῦ ἡγουμένου τοῦ Σινάου ὄρους *Sergius*, δοθείσα τῇ ἐκ Νυρεμβέργης εὐγενεῖ Ἰερμανθὶ προσκωνητῇ (τῶν ἀγίων τόπων καὶ) τοῦ Σινά *Χριστοφόρῳ Φουέρῳ*, Führer von Haimendorf κατὰ Δεκέμβρ. τοῦ 1565. Ὁ Φούερος ὁ νεώτερος (1541—1611) (2) γόνος ἀρχαίου εὐγενοῦς οἴκου ἀναχωρήσας ἐκ Βενετίας τῇ 21 Ἰουλίου τοῦ 1565 ἀφίκετο εἰς Ἀλεξανδρείαν, ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Κάϊρον, ὅθεν μετ' ἄλλων ἐπισήμων, ὧν τὰ ὀνόματα παραλείπω, τῇ συνοδείᾳ Ἰεντιάριον κατήνησεν εἰς τὸ Σινά τῇ 11 Νοεμβρίου. Ἐνταῦθα μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν εὐγενῶν προσκωνητῶν ἔμεινεν ἡμέρας ἑννέα, ἕτε τῇ 20 ἐζήτησε pro more solito testimonia à praefecto Coenobii» Διὰ τὰ testimonia ταῦτα, ὡς νῦν εὗρισκω ἐν τῇ τετυπωμένη τῆς περιόδου ταύτης περιγραφῇ (3) ἐδόθησαν τῷ κοινοβιαρχῇ δουκῆτα τινὰ χρυσῶν. Οἱ προσκωνηταὶ ἀπεχαιρέτισαν τοὺς μοναχοὺς, κατήλθον εἰς Κάϊρον, ἔγερθεν μετέβησαν εἰς Σουέζ, ἐπανέκαμψαν εἰς Κάϊρον τῇ 30 Νοεμβρίου ὕγιαι καὶ σφοί, αὐθημερὸν δ' ἔσπευσαν ἵνα ζητήσῃσι παρὰ τοῦ Ἑλλήνος πατριάρχου πιστοποιητικὸν (ubi=coolem ille die testimonium a Patriarcha Graecorum impetravimus).

Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἱερῶν τῆς Παλαιστίνης τόπων, ἐν οἷς πολλὰς ὑπέστη περιπέτειας διὰ τῆς Ἱβερικῆς, τοῦ Βααλβέκ (Ἡλιου-

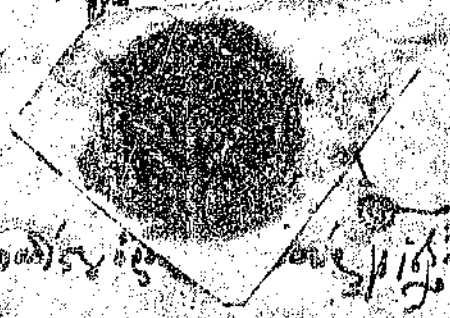
2) Ὅρα τὸν ἀπαγγελλόμενον ἐν τῇ Ἀκαδημαίᾳ τοῦ Αἰτουῖ λόγον ἐπὶ τῇ θανάτῳ τούτου ἐπισυνημμένον τῇ βιβλίῳ, ὅπερ φέρει τὸν τίτλον: Führer von Haimendorf, Chr., itinerarium Aegypti, Arabiae, Palaestinae, Syriae, aliamque regionum orientaliū. (Opus rossic. ed. G. Richter). Addita est oratio fidei etc. Norimb. 1620. εἰς 4. Τὸ βιβλίον εἶναι σπανιότατον ἐν ὡραῖαις χαλκοτυπῆαις περιέχει τὰς εἰκόνας τοῦ Φουέρου, τὸ οἰκόσημον τοῦ οἴκου, τὴν τοῦ Σινά καὶ τοῦ ἔρους τῆς ἀγίας Αἰκατερίνης, τὴν τῆς Ἱερουσαλήμ, τὴν τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν ἰδίαις πηλίαι. Περιλαμβάνει ἡρωμημένας σελίδας 118, πλὴν ὀκτὼ φύλλων, τίτλου, προλόγου, πέντε φύλλων Index καὶ ἑτέρων πενήκοντα, ἐν οἷς ὁ ἐπικήδειος λόγος, τὰ διάφορα ποιήματα κτ. Τὸ παρ' ἐμοὶ ἀντίτυπον πληρότερον, τελειότερον τοῦ παρὰ Richter ὑπ' ἀρ. 742. Τοῦ τελευταίου φύλλου τὴν πρώτην σελίδα φέρει τὸ σῆμα τοῦ τυπογραφείου (Wagenmanni) Norimbergae, MDCXX.

3) σ. 37.

Handwritten header text at the top of the page, possibly a title or reference.

Main body of handwritten text in a cursive script, likely a letter or a manuscript page.

A large, stylized signature or decorative flourish in the middle of the page.

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a footer or additional notes.

πόλεως) κατήλθεν εἰς Τρίπολιν, ὅθεν οὐχὶ διὰ τῆς Κων)πόλεως, ὡς ἐπιτόμει, ἀλλὰ διὰ τῆς Κύπρου κατέφθασεν εἰς τὴν Βενετίαν τῇ 7 Ἰουλίου τοῦ 1566. Μετὰ μικρὸν ἦλθεν εἰς Βιέννην, περιεδλήθη τὴν στρατιωτικὸν μαθησίαν, ὑπηρέτησε τῇ πατρίδι πρὸ τοῦ Ράαβ καὶ Κομόρνου μέλις δὲ μετὰ τὴν εἰρήνην ἐπανήλθεν εἰς τὸν ἴδιον οἶκον. Τὰ παραιτέρω δὲν ἐνδιαφέρουσι ἡμᾶς.

§ 4. Τὸ ἀνέκδοτον ἔγγραφον, αὐτοπαρομοιωτικὸν εὑρίσκει ὁ ἀναγνώστης ἐν τέλει τῆς μικρᾶς ταύτης μελέτης ἔχει ὡδε.

✠ ΙΣΑΚΕΙΜ ΕΛΕΩΘΕΟΥ

ΠΑΠΑΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΣ ΠΑΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗΣ

Ἐκ πολλῶν καιρῶν πιεζόμενός μοι τὴν στοργὴν ἵνα θεάσωμαι τοῖς ἁγίοις τόποις, οἷς καὶ τερατουργὸν ἐποίησε πάλαι θεὸς καὶ τοῦ σκοποῦ οὐκ ἀπέτυχον· ἔγωγε Χριστοφόρος Φούερερ ἀπὸ τὴν Ὀριπερίαν τῇ θείᾳ πρόνοια δι-οικουόμενος ἐπεριήλθον τοὺς ἁγιονύμους τόπους τοῦ ἁγίου καὶ ἱεροβαδίστου ὄρους Σιναίου ἵδα γὰρ καὶ τεθαύμακα τὰ προγενηθέντα θαύματα, καὶ τὸν θεὸν ἐδόξεσα· πρῶτον ἐν τῇ μεγάλῃ χώρᾳ τοῦ Φα|ρα|ῶ Αἴγυπτος ὀνομαζομένη Κάϊρος δὲ τῇ ἰδίᾳ γλώττῃ αὐτῶν· ἐν ἣ καὶ τὰς μεγάλας πληγὰς, Μωϋσῆς ἐποίησατο, τῷ Φαραῶ διὰ δυνάμεως θεοῦ, Κακειῖθεν ἀπιόν τῆς ὁδοῦ ἦλθον ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσῃ, ἣν διεῖλθεν Μωϋσῆς καὶ τὸν Ἰσραηλίτην λαὸν διεσώσατο· τὸν δὲ Φαραῶ ἄρδην σὺν ἁρμασιν ἀπολέσας, κακειῖθεν ἀν|ᾶ|τὴν ἔρημον ἐλθὼν εὔρον τὰς δώδεκα πηγὰς τῶν ὑδάτων ἀπερ εἰς γλυκότητα ὁ Μωϋσῆς μετέβαλλεν· διὸ, μερὰ ὀνομάζεται τουτέστιν πικρῖαν καὶ τὰ Ο, στελέγχι τῶν φοινίκων. Τὰ νῦν δὲ πληστὰ εἰσὶν τὸν ἀριθμὸν· Ἐλῆμ, γὰρ λέγεται ὁ τόπος αὐτὸς παρὰ τὴν θείαν γραφήν, ἄρτι δὲ Ραϊθου εἴρηται. Ἐπιτα ἀνήλθον εἰς τὸ Σίναιον ὄρος, ὃ καὶ Χωριβ καλεῖται.

ἑώρακα δὲ καὶ τὴν ἀκατάφλεκτον βιάτον, ἐν ἣ καὶ τὸ φρικτὸν ὄραμα Μωϋσῆς ἐθεάσατο· νῦν ναὸς ἐστὶ πάνυ ὄρατος καὶ τυγχάνει ἔνδοθεν τοῦ μοναστηρίου. Ἀλλὰ καὶ τὸν τόπον ἴδων ὅπερ ἐποίησαν οἱ [Ἑ]βραῖοι τὸν νόμον.

καὶ μετὰ ταῦτα ἀνῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν κορυφὴν ἐν ἣ (τὸν νόμον) (4) Μωϋσῆς ὁ θεόπαις τὸν νόμον ἐδέξατο. Καὶ κατη-
όντος μου τοῦ ἄλλου μέρους τῆς ἁγίας κορυφῆς ἐθεασάμην τὴν πέτραν, ἐν ἣ ἐξ ἤλθον, αἱ *ιβ'*. πηγαὶ τῶν ὑδάτων καὶ ἐπὶ-
τηξεν τὸν)λαὸν τῶν Ἑβραίων· εἶτα ἀν ἤλθα εἰς τὸ ἕψηλὸν ὄρος, ὅπερ ἐφυλάττειτο τῆς ἁγίας Λίκατερίνας τὸ λείψαν[ον]
χρόνους πολλοὺς ὑπὸ θείου ἀγγέλου καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς τε-
θέσμαι τὸν τόπον. Θεὸς ἴδεν τὰ ληθῆ λέγων ὀφθαλμοὶ γὰρ ὀπίων πιστότεροι κατὰ τὴν θέαν γραφὴν. Λιὰ τοῦτο καὶ
τὸ παρὸν γράμμα ἐγεγόνει· ἰδίαις χερσὶν ἡγουμένου τοῦ ἁγιο-
νόμου Σιναίου ὄρους εἰς βεβαίωσιν παντὸς τοῦ χριστονόμου
πληρώματος ἐπὶ ἔτους *ξοδ'*, *ινδ. Θ'*, ἐν μηνὶ δεκεμβρίῳ εἰς
τὴν αὔρ ἡμέραν σαββάτου· ἔπει ἀπὸ τῆς θεογονίας *αφξε'*.

✠ **ΙΩΑΚΕΙΜ** Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας

(Σαφραγίς) (5)

† Ὁ καθηγουόμενος τῆς θέας καὶ τερῆς βασιλοῦς, καὶ μεγάλης
μονῆς τοῦ ἁγίου καὶ θεοβαδίστου ὄρους [Σινᾶ] *Σέργιος*
ἱερομόναχος καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ τῆς μονῆς ἡμῶν.

4) Ἡ λέξις ἐθεασμένη ἐν τῇ πραγματικῇ, δίδει προέλαβεν ὁ γράφων γρά-
φας αὐτὴν δὲ. Ὅρα πανομοιότυπον.

5) Ἐν τῇ σαφραγίδι κίχλη ἁγία *Ἐκατερίνη* τῶν Σιναϊτῶν.

Β'.

§ 5 Ἐν τῇ ψάλλῃ τῆς 31 Δεκεμβρ. τοῦ 1900, ὡς εἶπον, ἐμνημό-
νευσα ὅτι Μαρίνος ὁ Κρούσιος διέσωσεν ἡμῖν ἐν τῇ πολυτίμῳ
Turco-graecia (σ. 239—40) ἄλλην ὁμοίαν μαρτυρικὴν ἀπόδειξιν τοῦ
αὐτοῦ πατριάρχου ἐκ Καῖρου ἐπιδοθεῖσαν τῷ κόμισι *Ἀλβρέχτῳ*
τοῦ Δοβενσταίνου τῇ 26 Δεκεμβρίου τοῦ 1561, σὺν αὐτῇ δὲ καὶ
ὁμοίωτον τῆς πατριαρχικῆς ὑπογραφῆς.

Ἡ μαρτυρία τῷ *Γενναίῳ Δοβενσταίνῳ κόμισι Ἀλβρέχτῳ*
τῷ ἔχει ὡδε:

Ὁμολογῶ ἐγὼ *Ἰωακείμ*, πάπας καὶ πατριάρχου τῆς
μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας καὶ κριτῆς τῆς οἰκουμένης·
ὁμοῦ μετὰ τοῦ πανομοιότατου καθηγουμένου τοῦς ἁγίου
ὄρους Σινᾶ: πῶς ἤλθε καὶ προσεκύνησεν οἷς ἁγίοις καὶ σε-
βασίους τόπους· τὸ ἅγιον ὄρος τὸ Σίναιον, ἦγον τὴν ἁγίαν
κορυφὴν, ἐν ἣ ὁ προφήτης Μωϋσῆς τὸν νόμον ἐδέξατο· καὶ
τὴν ἁγίαν βιάτον, ἐν ἣ τῆς ἁγίας καὶ αἰεὶ Παρθένου προε-
τυπώθη μυστήριον· καὶ τὴν ἁγίαν μεγαλομάρτυρα καὶ πάν-
σοφον *Καθαρίνην* (sic) καὶ ἅπαντα τὰ προσκυνησίμα· ὁ ἐν-
τιμότητος ἀρχός, Ἀλμπρέχθος γράφ τζοῦα λεβενστάννι, βα-
ρὸν ἐν σαφενέκ (6) καὶ ὅστις διαγνώσεται τὴν γραφὴν αὐ-
τὴν· δότω αὐτοῦ πίστιν (7) καὶ μηδεὶς αὐτῇ ἀντιστῆ, οὐδὲ
ἀντίετη ὡσπερ ἀν εἶη μὴ ἀληθῆς. Καὶ εἰς πίστωσιν καὶ
τῆς ἀληθείας ἀσφάλισιν, κάτωθεν ὑπεγράψαμεν ταῖς ἰδίαις
ἡμῶν χερσὶ· ἔπει *αφξά* Χριστοῦ ἀπὸ δὲ Ἀδάμ *ξο'*, δεκεμ-
βρίῳ κατ ἐγριάπτῃ (sic).

✠ **ΙΩΑΚΕΙΜ** ἐλέφ Θεοῦ

Πάπας καὶ Πατριάρχης τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας

6) Graf. Albrecht zu Lowenstein-Scharfeneck. Ὅρα ἐκδόσεις ἐν Richricht,
Bibl. Georg. Palaestinae έκδ. 1890 ἀρ. 727.

7) Ἐν Turco-gr: ἐν ἣ τὸ ἔγγραφο γίμει τυκοργ. σφαλμάτων ὑπάρχει ἡ
λέξις *φένδε* (=idem). Ἐπ' ὅφιν μου ἔχω τὴν τοῦ Χυτραίου έκδοσιν.

Τὸ ἔγγραφον ἴσως τοῦτο ὁ κατηχητής τῆς ἐν Ρουσόκκη Ἀκαδημίας **Ααβιδ ὁ Χυτρατος** δημοσιεύσας εἶχεν ἐν τῷ ἴδιον σπανίῳ βιβλίῳ, ὅπερ αὐτὸς ἐφιλοπόνησεν περὶ τῆς Ἑκκλησίας ἡμῶν Oratio de Statu Ecclesiarum epos tempore in Graecia Asia... (8)

Ὁ κόμης Ἀλβρέχτος μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ Σινά ἔχων ἐξῆς κοντα συνοδοιπόρους, ἐν αἷς οὐκ ὀλίγους ἐπισήμους. Καὶ ὁ Κωθρίχι ποιεῖται μνείαν τῆς μεγάλης ταύτης συνοδείας (σ. 218. κ. ἔ) ἀλλὰ καὶ ὁ Κρούσιος ἐν τοῖς **Σουηθικοῖς Χρονικοῖς** (9) ἐν αἷς ἀναγράφεται καὶ ἡ χρονολογία τῆς ἀναχωρήσεως καὶ τῆς εἰς τὰ Ἱερά επιστροφῆς τοῦ κόμης (ἢ 30 die Maii usque ad 10 Aug: 1582, ἀλλὰ δὲ νῦν εἰδήσεις προστίθενται, ἐξ ὧν ἀπανθίζονται ἑξῆς:

α') Ὅτι εἰς Χανία (Κρήτης) καταπλεύσαντες ἐν τῷ μεγάλῳ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου πολλὰ εἶρον εἰκόσχημα εὐγενῶν καὶ κομίων Γερμανῶν προσκυνητῶν (1468 καὶ ἔ.)

β') Ὅτι τὸν Ἑλληνα πατριάρχην τῆ 10 Νοεμβ. ἐπισκεψάμενοι ἠρώτησαν περὶ τῆς εἰς τὸ Σινά πορείας. Ἦτο γέρον ἐκατὸν εἰκοσιν ἐτῶν δυνάμενος μ' ἔλον τοῦτο ἵνα ὁδοιπορῇ ὑπὸ ἐγδοήκοντα ἐτῶν κρέατος δὲν ἐγεύσατο. (10)

γ') Τῆ 28ῃ ἀνελθὼν εἰς τὴν Μονήν, ἐν ἣ τῷ ὑστεραίῃ ὁ ἡγούμενος προθύμως ἐπέδειξε τὰ ἅγια λείψανα καὶ ἄλλα πολλὰ (alia multa)

δ') Ὅτι οἱ μοναχοὶ εἶναι Ἑλληνας, ἐκ Καίρου τὰ ἐπι ἡμέρα περιζόμενοι, ὑποφέρουσιν ὑπὸ τῶν Ἀράβων.

ε') Ὅτι τῆ 5 Δεκεμβρίου ἀνεχώρησαν καὶ τῆ 21 ἐν Καίρῳ ὁ πατριάρχης διέταξε ἵνα γραφῇ testimonium peregrinationis hujus Ἑλληνιστί, τὸ ἀνοθὶ δημοσιεύμενον. οὗ διότι λέγει ὁ Κρούσιος tota epistola. ἢ notario scripta fuit, μόνον δὲ ἡ ὑπογραφή manu patriarchae (σ. 232).

8) σ. 81—82 κατὰ τὴν παρ' ἐμοὶ ἔκδοσιν, ἧτις διαφέρει τὸν παρὰ Legrand ἀναγραφόμενον. Ἡ Τυπογραφία ἐξαυτοκῶθ, τῆ 1881. Ἐν σ. 511 ταύτης καὶ περὶ Χυτραίου λόγος γίνεται.

9) Ann. Suevici, σ. 708—9, Ὅρα Ἀερολόγιον ταξιδιωτικῶν (110) ἐκ Βιεντίας εἰς Ἱεροσόλυμα ἐν Turc. 232.

(10) Καὶ ἐν Turcogr. 230.

Γ'.

§ 6. Χειρόγραφος χαρτίης κώδιξ τοῦ Μοναστηρίου τῆς Τυβίγγης, ὁπ' ἀρ. καὶ γρ. Μβ. 83, τῆς 115'. ἑκατονταετηρίδος, συμμείκτου δὲ περιχομένου ἀνήκων τῷ διασήμῳ γραικολατίνῳ διδασκάλῳ τῆς τυβιγγαίας Ἀκαδημείᾳ Μαρτίνῳ τῷ Κρουσίῳ ἐκ δωρεᾶς τοῦ Συμεῶν, μοναχοῦ τοῦ κοινοβίου τῆς ἁγίας Παρασκευῆς in regione Macedoniae Chimara, ὡς σημειοῦται ὁ ἴδιος τῆ 18 Jul: 1567, περιέχει ἐν ἄλλοις κατὰ τὸ πρῶτον μέρος αὐτοῦ καὶ **Διήγησιν τοῦ ἁγίου τόπου τῶν Ἱεροσολύμων**. Ταύτη ἀμέσως συνοχομένη ὑπάρχει καὶ [Διήγησις] **περὶ τὰ θαύματα**, 7 σελίδας κατέχουσα εἰς τὸ Σινά ἀναφερομένη, ἧς ἡ ἀρχή: «αὐτοῦ εἰς τὸ ἅγιον μοναστήριον τὸ Σινά μέσα εἰς τὸ ἅγιον βῆμα...» (11) Δὲν ἐξίγραψα ταύτην λόγων ἐνίων ἕνεκα εὐνοήτων.

§ 7. Ἀφ' ἐτέρου ἐν τῇ **ἐξαρχικῇ ἐκδόσει** Θεοδοσίου τοῦ Ζυγομαλά, ἦν ὁ τῆς Μ. Ἑκκλησίας αὐτὸς πρωτονοτάριος χαριζόμενος Στεφάνῳ τῷ Γερλαχίῳ, ἐφημερίῳ τῆς ἐνταῦθα γερμανικῆς πρεσβείας συνέταξε, ἀνευρῶν δὲ ἐγὼ ἐν τοῖς χαρτίοις τοῦ Κρουσίου ἀπέστειλα καὶ ἐδημοσίευσεν ὁ Legrand (12) ὑπάρχει παραρτήματος εἰκὴν ἐν συνεχείᾳ ὁμοῦς Σημείωμα **περὶ Σινά**, ὅπερ ἔμεινεν ἀδημοσίευτον. Τοῦτο ἐπεμψα καὶ ἐξέδωκεν ὁ μακαρίτης Κεραμιδὸς 1903 ἐν ἴδιῳ βιβλίῳ μεταξὺ ἄλλων ὁμοίων.

Ἀλλὰ τὰ τοῦ Σημειώματος τούτου ὁ Ζυγομαλάς ἔγραψεν οὐχὶ ἐξ αὐτοψίας ἦται ἐξ ἐπισκέψεως τῶν θείων τούτων μερῶν, ἀλλ' ὡς ἠκούσε «παρὰ ἱερομονάχων Συναϊτῶν» αὐτῆ χειρὶ σημειοῦται τοῦτο κατὰ τὸ τέλος, ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ γράφει «ὡς ἐρωτήσας ἔμαθον» σοφώτατε κύριε Στέφανε ἐκκλησιαστά, Ἠρώτησε μὲν ὁ Ζυγομαλάς καὶ ἐπληροφορήθη, ἀλλ' αἱ πληροφορίες αὗται μεταδίδει εἶναι ὡς ἐκ τῆς φήσεως τὴν ὁποίαν κατεῖχεν, ἐν τοῖς πατριαρχείοις ἀσφαλεῖς. Ἐκ τοῦ Σημειώματος τούτου ἀναγράφω ἐνταῦθα οὐσιώδεις παρατηρήσεις τὰς ἐν τέλει παρεχομένας.

11) Legrand, Notice Biogr. sur Jean et Th. Zygomalas Paris 1899 σ. 123—136. Ὅρα κατωτέρω.

12) Ὅρα κατωτέρω ἐν τοῖς περὶ Ἰωαννίτη πατριάρχου.

13) Ὅκτὼ Ἑλληνικαὶ περιγραφαὶ τῶν Ἁγίων Τόπων ἐκ τοῦ ἰδ', ἐ' τοτ', αἰθνος μετὰ μεταφρ. ρωσικῆς. Πετρούπολις, 1903 σ. 51—51.